

Вельмишановні колеги!

Формально цей звіт має охоплювати останні п'ять років нашого розвитку. Але я дозволю собі робити, коли відчуватиму потребу, екскурси до самих початків відродження Києво-Могилянської академії — адже на шляху, пройденому за сім з половиною років, перші два з половиною надзвичайно важливі. Більше того. Чимало з наших досягнень, так само як і проблем, закорінені саме в тому початковому періоді. Відразу зауважу, що цей звіт фактично є плодом спільної моєї праці із завкафедрами, деканами, керівниками департаментів та інших структурних підрозділів, проректорами, ректорами. Я дуже вдячний усім, хто подав мені необхідну інформацію і поділився своїми міркуваннями з питань, порушених у цій доповіді.

11 вересня 1990 року в заяві Української Наукової Асоціації, громадської організації, створеної тоді на противагу офіційній і прокомуністичній Академії наук УРСР, чи не вперше за радянського часу публічно заявлялося про необхідність відновлення Києво-Могилянської академії як “вищого навчального закладу загальноєвропейського значення”, що водночас став би “одним з осередків морального та духовного відродження української нації”. 13 червня 1991 року до відповідного комітету Верховної Ради була подана перша доповідна записка з обґрунтуванням необхідності відновлення діяльності Академії. Записка ця мала досить наївний характер, відрізнялася більше ентузіастичним духом, ніж прагматичним аналізом можливості відродити те, що, здавалось би, вже втрачено назавжди. Проте в ній пропонувалася ідея нова, виклична і, водночас — з погляду здорового глузду — неможлива для реалізації. Тому навіть найстійкіші ортодокси комуністичної ідеології та пролетарського інтернаціоналізму, загартовані в боях з українським буржуазним націоналізмом, але трохи розгублені у вирі незвичних для них гасел горбачовської “перебудови”, якось аж ніяково стнали плечима: “Ну, спробуйте”. Вони ж бо добре знали, що таке бюрократична машина, налагоджена за сім десятиліть радянської влади... Це, на щастя, лише теоретично усвідомлювали ініціатори відродження Академії, інакше за цю безнадійну справу навряд чи взялися б. Така колізія відбивала загалом тодішній стан нашого суспільства, перевтомленого репресивним характером тоталітарного режиму. Загата мовчання й пасивності прорвалася, різні ідеї з'являлися в суспільному житті, кожна сміливіша за іншу. На жаль, багато з них лишилося тільки приводом балакунам від політики для вправ з багатослівного красномовства на мітингах, а згодом у парламенті. Якби ідеї початку дев'яностих років були бодай наполовину реалізовані практичною непоспішливою, але буденно послідовною працею, Україна сьогодні була б іншою державою. Справді державою. Але маємо, як той казав, що маємо...

Отже, як уявлялася тоді Академія, що її замахнулося відродити?

Передбачалися три факультети: культурологічний, екологічний і філософсько-теологічний. Згадувалася, але відсувалася на дальше майбутнє ідея створення економічного факультету. Розмішатися ми планували в частині приміщень Староакадемічного корпусу, зайнятого тоді філією ЦНБ УРСР, — йшлося власне про ті кімнати, геть розтешені на той час, де нині розташована галерея сучасного мистецтва. Ясна річ, грошей не було ні копійки. Людей для реалізації задуму також. Не було реально жодного квадратного метра площ. Власне, нічого не було...

То як же сталося, що на сьогодні ми стільки спромоглися подвигнути? Звичайно, це велика історія, яку ще належить викласти на папері. Сьогодні я лише обмежусь двома моментами.

Перший — це сталося завдяки наполегливій праці, і не тільки колективу НаУКМА, а й талановитих колективів наших філій та колегіумів.

Другий — незалежна від нас приреченість успішно реалізувати нашу ідею. Колись в одній статті, розмірковуючи з цього приводу, я порівнював Академію з крихкою стеблиною, що, тягнучись до сонця, підважує, пробиває, розломлює важкий, але мертвотний асфальт. Завжди вражає можуть неспівомірності паростка, який тільки-но викільчивсь із тугої зернини, що її якось занесло до, здавалось би, вічного небуття — під смертоносну шкаралу гудруну. Це велика загадка природи — жива сила, яка єдина здатна пробити морок відчаю та зневіри. Звісно, для цього необхідні певні умови. І найголовніша з них, що ми її і мали, і маємо, і будемо вічно мати, — потужна духовна та інтелектуальна напруга, яка, накопичувана століттями, незнищенна в цих стінах; саме вона живить ту, помічену багатьма, високодуховну ауру на території нашого університетського містечка.

І отже, що ж ми на сьогодні маємо? Бакалаврські програми в НаУКМА, Острозькій академії, МФ НаУКМА; магістерські програми в НаУКМА; аспірантура в НаУКМА та Острозькій академії; докторантура в НаУКМА; Департаменти доуніверситетської підготовки в Острозькій академії та в НаУКМА; заочне відділення в Острозькій академії.

Почесними професорами НаУКМА стали Юрій Шевельов (США), Лоуренс Майсек (Канада), Поль Рікьор (Франція), Роман Шпорлюк (США), Роланд Піч (Німеччина), Ярослав Розумний (Канада),

Іван Фізер (США), Богдан Кравченко (Канада), Сергій Аверінцев (Росія), Ліна Костенко (Україна). Почесні доктори НаУКМА — Микола Кравець, Віктор Пинзеник, Віктор Ющенко, Шуламїт Рамон (Велика Британія), Фернанда Родрігес (Португалія), Роберт Кемпбелл (США), Федеріко Майор Сарагоса (Іспанія), Леонід Кравчук, Мартті Ахтісаарі (Фінляндія), Єжи Клочовські (Польща), Віктора Китастиї (США).

Про нас досить багато пишуть в Україні та за її межами. За період з 1991 по травень 1999 року тільки про НаУКМА опубліковано 1076 статей, на українському телебаченні про університет показано понад 400 сюжетів, близько 180 інтерв'ю і передач прозвучало про радіо.

Важливим є те, що в НаУКМА від самого початку видається щорічний "Календар-довідник", де подано повну інформацію про всі сторони життя університету. Правда, два останні роки він виходить друком із запізненням, що є неприпустимим і не повинно повторюватися. Перший свій "Календар-довідник" на 1998/99 навчальний рік видала і МФ НаУКМА. Слід започаткувати таке й в Острозькій академії.

Проте інформаційну роботу про діяльність КМА слід інтенсифікувати й надалі, спробувавши все-таки започаткувати власну загальноукраїнську газету, а то й створити власні радіо- і телеканали.

ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ І СПЕЦІАЛАСТІВ

У всіх трьох ВЗО комплексу Києво-Могилянської академії — НаУКМА (ректор — кандидат філологічних наук С.С.Іванюк), Острозькій академії (ректор — доктор психологічних наук, професор І.Д.Пасічник), МФ НаУКМА (ректор — кандидат технічних наук Л.П.Клименко) запроваджені бакалаврські програми на всіх існуючих факультетах і департаментах.

У НаУКМА функціонують три факультети і три департаменти, які об'єднують 18 кафедр, плюс департамент доуніверситетської підготовки (ДДП). Всього на 1.05.1999 року навчається 1752 студенти, з них на бакалаврських програмах — 1276, на програмах підготовки спеціалістів — 5, на магістерських програмах — 325, в аспірантурі — 40, в докторантурі — 7, в ДДП — 99 слухачів¹. Маємо ми також незначну кількість студентів-контрактників — 114, або 8,93% від кількості студентів-бакалаврів чи 6,5% від загальної кількості студентів. В Острозькій академії їх 66, або 11,26% від кількості студентів. У МФ НаУКМА — 58, або 9,95% від кількості студентів. Збільшувати чи ні кількість контрактників — не таке просте питання. У Києві ми реально на кількох факультетах можемо довести число їх до 50%, але свідомо обмежуємо контрактний прийом. По-перше, талановиті діти не винні в сьогоднішній економічній ситуації, а добру освіту повинні одержувати насамперед талановиті. Крім того, це неминуче позначиться на якості студентів. Середня успішність студентів бакалаврату НаУКМА складає 82,385 балів, а середня успішність студентів-контрактників тих же програм — 71,387. Хоча, звичайно, це досить індивідуальна справа, є студенти-контрактники, які показують високі результати. Наприклад, на факультеті гуманітарних і суспільних наук середня успішність контрактників навіть вища, ніж у студентів, що вчаться на державне замовлення. Непогані результати також на факультеті правничих наук. Але в цілому потенційна тенденція до погіршення рівня навчання при великій кількості студентів-контрактників виразна.

На бакалаврських програмах (донедавна проректор з бакалаврату — доцент В.М.Зубко, нині — доцент В.І.Гусєв), природньо, навчається найбільша кількість студентів. Специфіка роботи з учорашніми школярами, при звичування їх до умов навчання в НаУКМА, підготовка до більш самостійного навчання на вищому рівні (магістеріум), — все це визначає, що найбільша частка нашої діяльності припадає саме на бакалаврські програми, яких в НаУКМА всього 14 — *право, філософія, політологія, культура, історія, біологія, фізика, екологія, соціологія, соціальна робота, економіка, комп'ютерні науки, філологія (українська мова і література)*. Ліцензована також бакалаврська програма з *хімії*, але впровадження її відкладається до створення необхідної матеріально-технічної та фінансової бази. Все це основні бакалаврські програми (мажор). Програми додаткової спеціалізації (мінор) — *філософія, літературознавство, українська мова, культура, історія, політологія*. Сертифікатні програми — *релігієзнавство, перекладознавство, іноземні мови*. Також запроваджено програми підготовки спеціалістів: *фізика біологічних систем, комп'ютеризовані системи обробки інформації та управління, інтелектуальні системи обробки інформації і прийняття рішень*. Зі студентами всіх рівнів працює 203 викладача, з них працює 188 оплачується з Державного бюджету, 15 — з позабюджетних коштів (практику залучення до викладання з оплатою із позабюджетного фонду НаУКМА запроваджено в останній навчальний рік — у зв'язку з вимогою Кабінету міністрів проводити регулярні скорочення штатів).

¹ Детальніші інформації про склад студентів, їх рух, а також про випускників див. у табл. №№ 1 і 2, стор.3.

ДАНІ ПРО АБІТУРІЄНТІВ ТА СТУДЕНТІВ НАУКМА І ФІЛІЙ

Роки	НаУКМА				Острозька академія				МФ НаУКМА				
	Всього: абіт./студ.	Бакалаврат: абіт./студ.	Спеціалісти: абіт./студ.	Магістеріум: абіт./студ.	Всього: абіт./студ.	Бакалаврат: абіт./студ.	Спеціалісти: абіт./студ.	Магістеріум: абіт./студ.	Всього: абіт./студ.	Бакалавр.ат: абіт./студ.	Спеціалісти: абіт./студ.	Магістеріум: абіт./студ.	
1992	529/229	529/229											
1993	873/297	873/297											
1994	1068/274	1068/274											
1995	1043/278	1026/261		17/17	453/152	453/152							
1996	1481/473	1286/311	14/14	181/148	456/143	456/143							
1997	1975/549	1745/349	6/6	224/194	696/162	696/162							
1998 ¹	2377/654	2132/465	6/5	239/184	775/187	775/187							
Всього	9346/2754	8659/2186	26/25	661/543	2380/644	2380/644							

ВИПУСКНИКИ ТА ВНУТРІШНІЙ РУХ СТУДЕНТІВ

Акад. рр.	НаУКМА									Острозька академія					МФ НаУКМА			
	Всіх випус кників	Бака- лаври	Спеці- алісти	Магіс- три	Від- рахо- вано	Поно- влено студ.	Акад. відпус тки	Акад. відряд ження	Перехід з ф-ту на ф-т	Випус кники	Від- рахо- вано	Поно- влено студ.	Акад. відпус тки	Перехід з ф-ту на ф-т	Від- рахо- вано	Поно- влено студ.	Акад. відпус тки	Перехід з ф-ту на ф-т
92/93					—	—	—	— ^с	—									
93/94					43	1	31	х	19									
94/95	6	6			82	1	45	2	17									
95/96	151	151			88	6	38	9 ^с	3									
96/97	191	167	10	14	146	15	47	16	3	7	—	3	—	16	— ²	6	30	
97/98	256	157	5	94	91	9	30	25	8	15	4	4	1	31	—	2	1	
98/99	≈350	≈195	≈5	≈150	104	10	104	31	15	≈124	11	2	6	1	9	—	4	—
Всього	954	676	20	258	554	42	295	83	65	≈124	48	6	17	2	56	—	12	31

¹ У 1998 році тести НаУКМА виконували також 597 абітурієнтів Таврійського інституту підприємництва і права.

² У МФ НаУКМА відраховані студенти поновлюються тільки вільними слухачами.

Динаміка зміни викладацького складу НаУКМА відображена в таблиці №3.

**ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД НаУКМА за 1992-1999 рр.
(бюджетне фінансування)**

Табл. №3.

Навчальні роки	Всього штатних одиниць	з них:					
		професори, докт. наук		доценти, канд. наук		зі ступенями, званнями, в т.ч. ст. викладачі	
		абс.	%%	абс.	%%	абс.	%%
1992-93	53,50	9,50	17,70	25,00	46,70	34,50	64,50
1993-94	118,50	24,75	20,88	45,50	38,30	78,50	66,24
1994-95	174,75	29,50	16,88	87,30	41,70	116,75	66,80
1995-96	156,90	34,70	22,11	64,00	40,70	110,20	70,30
1996-97	158,05	30,65	19,39	67,30	42,58	112,00	70,86
1997-98	176,30	55,50	31,22	65,40	37,09	123,75	70,19
1998-99	188,00	58,50	31,10	75,05	39,90	139,75	74,20

Звісна річ, залучити професіоналів такого високого рівня було непросто, як непросто й нині зберігати стабільність у колективі. Але не хотілось би відразу про гроші; про це в іншому місці звіту... Зазначу лише, що показник 74,2% докторів і кандидатів наук стосується як штатних співробітників, так і сумісників. Штатних же викладачів НаУКМА має в 1998/99 навчальному році — 135. З них 26 докторів наук (19,26%), 17 професорів (12,59%), 60 кандидатів наук (44,44%), 36 доцентів (26,67%), а всього разом докторів і кандидатів наук 66 осіб (48,89%). Це цілком зрозуміло, адже намагаємося залучати ми сумісників переважно високого наукового рівня, тих, котрі мають свої школи, лабораторії і т. ін. І не завжди їх обов'язково мати в штаті університету, головне, щоб вони з нами співпрацювали. Відсоток штатних викладачів (по відношенню до кількості штатних посад) — 71,80%. Здавалось би, це виглядає не так і погано, але в майбутньому все-таки необхідно довести кількість штатних працівників до 90% — тоді буде реальна повсякденна робота зі студентами, що особливо важливо при нашій системі навчання.

Треба сказати, що семирічне випробування Києво-Могилянською академією витримав далеко не весь наш професорсько-викладацький склад. Дехто хотів і не занадто перетрудуватися, але користуватися іменем Академії для підняття свого політичного рейтингу. Дехто не витримав спокуси грошима, які легше можна заробити деінде. Дехто просто не підходив нам за своїми професійними й моральними якостями. Тим же, хто залишається вірним ідеї, хто щодень своєю працею розвиває й зміцнює відроджену Києво-Могилянську академію, я хочу висловити найширшу подяку.

Певна річ, насамперед завдяки такому висококласному викладацькому складу НаУКМА успішно пройшов минулого року державну акредитацію, і вже офіційно на десятиліття ми визнані за найвищим її рівнем — четвертим.

Про визнання нашого університету свідчить і те, що за експертним визначенням рейтингу серед близько 200 вищих навчальних закладів України, що проводилося в 1997 році, НаУКМА посів друге місце, пропустивши вперед лише університет ім. Т.Шевченка. Острозька академія нагороджена Міжнародним призом "За якість", що 1998 року в двадцять сьомий раз присуджувався в Європі. А ректор Миколаївської філії НаУКМА Л.П.Клименко вже два роки поспіль визначається журналістами як "Людина року" в Миколаєві. Сподіваємося, що й наші філії успішно пройдуть видимі й замасковані рифи акредитації, на порозі якої вони стоять.

У жовтні 1994 року в Острозі відкрилося підготовче відділення, де майбутні студенти готувалися до тестування наступного року. У 1995 році Острозький вищий колегіум (з 1996 р. — Острозька академія) розпочав свою діяльність, прийнявши перших 152 студентів на два факультети: економічний з кафедрою економіки і математики та гуманітарний з кафедрою історії та культурології й кафедрою лінгвістичних дисциплін. Нині в Острозькій академії функціонують такі структурні підрозділи: **економічний факультет** {188 студентів} — декан доцент Л.І.Безтелесна (кафедра економіки і математики — завідувач Л.І.Безтелесна), **гуманітарний факультет** {262 студенти} — декан доцент В.В.Захарчин (кафедра історії — завідувач доцент В.Б.Атаманенко, кафедра культурології — завідувач в.о.професора, кандидат історичних наук В.І.Маключенко, кафедра української філології — завідувач доцент А.О.Криловець, кафедра іноземної філології — завідувач

в.о.доцента, кандидат психологічних наук С.В.Новоселецька), **правничий факультет** {135 студентів} — декан в.о.доцента, кандидат політичних наук В.Б.Ковальчук (кафедра правничих та психолого-педагогічних дисциплін — завідувач професор О.В.Скрипнюк), **департамент платних форм навчання** — керівник старший викладач Г.С.Пастушок (підготовче відділення, заочне відділення). Всього на бакалаврських програмах стаціонару (з історії, культурології, економіки, правознавства, романо-германської філології) навчається на 1 травня 1999 року 585 студентів і один вільний слухач, заочників 177, аспірантів 24, слухачів ДДП 98. Проректор з навчальної роботи — в.о.професора, кандидат педагогічних наук В.М.Жуковський. З наступного навчального року в Острозькій академії розпочинаються програми підготовки спеціалістів, а кращі випускники бакалаврських програм, сподіваємося, поповнять ряди студентів магістеріуму НаУКМА.

В Острозькій академії так змінювався склад викладачів зі ступенями і званнями (табл. №4)²

Табл. №4.

Навчальний рік	Професор, доктор наук	Доцент, кандидат наук
1995/96	3	9
1996/97	3	13
1997/98	5	22
1998/99	5	29

Цьогорічний склад викладачів Острозької академії відображено в табл. №5.³

Табл. №5.

Навчальний рік	Посад за штатним розписом			Загальна кількість викладачів			Штатних викладачів		
	Всього	докт. наук, проф.	канд. наук, доц.	Всього	докт. наук, проф.	канд. наук, доц.	Всього	докт. наук, проф.	канд. наук, доц.
1998/99	51	3,5	25,8	48	3	26	45	3	24

Як бачимо, в Острозькій академії є, звичайно, значні проблеми із залученням до викладання докторів наук — 6,25% від загальної кількості викладачів. Непоганий показник по кандидатах наук — 51,17% від загальної кількості викладачів. Дуже високий відсоток штатних викладачів по відношенню до загальної їх кількості — 93,75%.

Потужними темпами розвивається й Миколаївська філія НаУКМА, яка була відкрита в 1996 році, коли прийняла перших 184 студентів. Нині в МФ НаУКМА навчається 551 студент і 32 вільні слухачі. Перший проректор — доцент О.П.Мещанінов, проректор з навчальної роботи — доцент О.М.Трунов, проректор по роботі з колегунами та вихованню — доцент, доктор технічних наук В.М.Бандура. Працюють три факультети: **економічний** {213 студентів} — декан доцент Ю.Ю.Верланов (кафедри історії і філософії — завідувач професор П.М.Тригуб, економіки і фінансів — завідувач професор В.Г.В'юн), **комп'ютерних наук** {145 студентів} — декан доцент О.М.Трунов (кафедри комп'ютерних технологій — завідувач доцент, доктор технічних наук М.Т.Фісун, фізико-математичних наук — завідувач кандидат фізико-математичних наук В.П.Черкасенко, англійської мови — завідувач в.о.доцента Р.О.Гришкова), **іноземної філології** {28 студентів} — декан доцент О.В.Пронкевич (кафедри іноземних мов і українознавства — завідувач доцент Т.С.Каїрова, англійської філології — завідувач доцент О.В.Пронкевич, англійської мови — старший викладач Р.О.Гришкова; два департаменти: **екології** {72 студенти} — керівник доцент В.В.Добровольський (кафедра фізичного виховання — завідувач доцент, майстер спорту Н.Ю.Льовкіна), **політології** {125 студентів} — керівник доцент, доктор педагогічних наук І.А.Мейжис.

МФ НаУКМА до викладання залучила 15,48% докторів наук від загальної кількості викладачів. Непоганий показник по кандидатах наук — 63,09% від загальної кількості викладачів. Штатних викладачів по відношенню до їх загальної кількості — 55,95%, що, звісно, недостатньо.

² Дані на 29 березня 1999 р.

³ Дані на 29 квітня 1999 р.

Професорсько-викладацький склад МФ НаУКМА за ці роки зростає таким чином (табл.№6)⁴.

Табл. №6.

Навчальний рік	Кількість штатних посад	Кількість викладачів		Професори, доктори наук		Доценти, кандидати наук	
		Заг. кількість	в т.ч. штатні	Заг. кількість	в т.ч. штатні	Заг. кількість	в т.ч. штатні
1996/97	19	48	15	6	1	23	9
1997/98	38	68	34	9	5	39	21
1998/99	57	84	47	13	7	53	30

Звичайно, сухі цифри не дають повного уявлення про всі без винятку параметри викладацького складу трьох вищих закладів освіти (ВЗО). Особливо ускладнився б такий аналіз стосовно НаУКМА, де не так просто розділити професорсько-викладацький склад, що, скажімо, працює в бакалаврській і магістерських програмах. Існує ще безліч проблем, які при широкому узагальненні усереднюються, нівелюються, не завжди піддаються порівнянню. Але загальна тенденція виразно висхідна, і це можна вважати великим досягненням комплексу наших ВЗО.

Проте ще не час спочивати на лаврах. Акредитація, приміром, виявила й вузькі місця, які нам належить долати в майбутньому. Серед них, насамперед, необхідність збільшувати питому вагу штатних викладачів на деяких кафедрах, енергійніше розвивати науково-дослідницькі напрями роботи, зміцнювати інформаційно-інтелектуальну, а також матеріально-технічну базу; та й просто виконавча дисципліна й елементарна якісна звітність у нас не вряди-годи залишають бажати кращого. Але гадаю, що немало небезпечних вузьких місць є і в діяльності ДАКу. Звичайно, така державна структура повинна бути суворою і по-здоровому консервативною, адже її завдання, образно кажучи, відділяти зерна від половини в освіті. Але той консерватизм, на жаль, як ми бачили, часто перетворюється просто в небажання будь-яких змін в освіті, непереборну звичку будь-що перевіряти заскоруюлою чиновницькою інструкцією. Через це концептуально (особливо, стосовно наших намірів впроваджувати систему вільної творчої освіти, так звану *liberal arts education*) ми зазнали певних втрат, на щастя, не незворотних, а таких, що піддаються корекції та виправленню. Проте ми загартувалися, відстоюючи свої принципи, дещо вивірили в своєму "господарстві" на предмет доцільності й ефективності. І перед нами відкрите поле подальшої творчої діяльності. Треба тепер не тільки і не стільки захищатися, але й активніше переходити в наступ на ті bastiони рутинності й загальнопопослушності, які так шкодять не тільки в справі освіти. Сили, досвід і певний авторитет у нас для цього вже є.

Ці сила, досвід і авторитет насамперед важливі й життєтворчі тому, що вони здобуті нами самими. Ніхто нам їх не подарував. Кожен факультет, кожна кафедра, кожен науковий або й допоміжний підрозділ НаУКМА самі творили себе. В тому, що вони є такі, як є, — їхня і заслуга, і в чомусь провина.

Приміром, факультет гуманітарних і суспільних наук. Найбільший в НаУКМА — нині 452 студенти, 8 кафедр, причому три з половиною з них обслуговують у повному обсязі весь університет. Змінювалися не лише декани, на черзі вже четвертий, але й сам факультет реорганізовувався досить інтенсивно, поки не набрав сучасних обрисів. Я недаремно вжив слово "обрисів", бо, чесно кажучи, не думаю, що факультет уже набув закінченої, досконалої форми. Історію, розпочату першим деканом С.С.Іванюком і продовжену потім В.С.Горським та В.І.Гусевим ще належить довершити новому деканові.

А в короткому викладі історія ця така. 1 квітня (мабуть, тому й факультет такий веселий) 1992 року було створено факультет гуманітарних наук, і в ближчі пару місяців у його складі вже було 5 кафедр: літератури і мистецтва, мовознавства, української та англійської мов, культурології, філософії та релігієзнавства. Проте дуже інтенсивно йшов процес структуризації і реструктуризації (приміром, перші дві кафедри проіснували всього по місяцю!) і за період 1992-94 рр. факультет вималювався в такому складі кафедр: філософії та релігієзнавства, культурології та археології, історії, компаративістики, української мови, англійської мови, іноземних мов, фізичного виховання. У червні 1994 року рішенням Міжгалузевої акредитаційної комісії факультету було надано право на здійснення освітньої діяльності за напрямками (спеціальностями): *культура, філософія, історія*. В межах цих напрямів освіти факультет також здійснював підготовку студентів з *релігієзнавства* і

⁴ Дані на 5 квітня 1999 р.

порівняльного літературознавства (компаративістики). В 1996 році на базі кафедр компаративістики та іноземних мов було створено кафедру філології, яка разом з кафедрою української мови почала здійснювати підготовку бакалаврів за напрямом базової освіти *філологія (українська мова і література)*. Ліцензію на право здійснення освітньої діяльності за цим напрямом кафедра отримала в 1997 р. В липні 1997 р. у результаті реорганізації факультету суспільних наук до факультету було приєднано кафедру політології, яка з 1992 р. готувала бакалаврів за напрямом базової освіти *політологія* (ліцензія надана в червні 1994 р.). У 1998 р. кафедри історії й політології було об'єднано в одну. За угодою з ЮНЕСКО, підписаною 1998 р., при факультеті утворено кафедру "Права людини, мир, демократія, толерантність і міжнародне взаєморозуміння".

Об'єднавши в своєму складі кафедри таких різних напрямків, факультет від самого початку, концептуально за *liberal arts education*, прагнув оминати однобічність у підготовці майбутніх фахівців. Використовуючи саме таке об'єднання, він надає студентам широкі можливості для вивчення гуманітарних і суспільних наук різного спрямування, для поєднання їхньої фахової підготовки з широкою гуманітарною освітою⁵. Практично у підготовці бакалаврів будь-якого напрямку беруть участь усі кафедри факультету. Крім освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів за певними напрямами (*major*) кафедрами факультету пропонуються програми додаткової спеціалізації (*minor*), а також сертифікатні міждисциплінарні програми (релігієзнавство, перекладознавство тощо) — до речі, за 1996-98 рр. 50 студентів виконали ці програми. Велика увага приділяється мовній підготовці студентів. Крім української та англійської студенти мають можливість вивчати за вибором одну з давніх мов, а також другу іноземну мову. Польську, чеську, хорватську, турецьку студенти можуть вивчати безкоштовно. Німецька, французька, іспанська та італійська викладаються нині за додаткову плату. В попередні роки в університеті також викладалися китайська, японська і норвезька мови.⁶

Важливою обставиною діяльності факультету гуманітарних і суспільних наук є те, що кафедри факультету (після реорганізації в 1997 році) об'єдналися на базі концепції вільної творчої освіти, суть якої полягає в нашому випадку в тому, що кожен студент, враховуючи державні й загальноуніверситетські вимоги, використовуючи можливості різноманітних факультетських програм, може збудувати свою власну програму навчання. Особливістю цієї концепції є й те, що визначення напрямку базової освіти студента відбувається наприкінці другого року навчання, а власне фаховий підготовці передуює етап дофахової підготовки, головна спрямованість якого — дати загальну, широку й різнобічну освіту, ознайомити молоду людину з різними галузями знань і, отже, створити умови для її свідомого самовизначення.

Треба сказати, факультет у цілому вкомплектований висококваліфікованими професорами та викладачами. На ньому працює 183 викладачі, в т.ч. 78 на постійній основі й 105 за сумісництвом. З них 44 доктора і 73 кандидата наук. 1998 року на кафедрі історії та політології було захищено дві докторські дисертації (М.В.Кірсенко та В.О.Щербак), троє доцентів навчається в докторантурі (М.П.Ткачук, О.В.Павлюк, Т.С.Голіченко). До аспірантури на різні спеціальності було зараховано 26 аспірантів. І все-таки найголовнішою проблемою сьогодні на факультеті лишається недостатня укомплектованість кафедр викладачами, що працюють на постійній основі. На деяких кафедрах їх кількість часом навіть не збільшується, а зменшується. Приміром, на кафедрі політології в 1998 р. залишилося лише 3 викладача на 1,75 ставки, через що кафедра фактично втратила можливість функціонувати як самостійна одиниця і тимчасово об'єднана з кафедрою історії.

Усілякого заохочення потребує курс факультету на залучення до викладацької роботи власних випускників: на кафедрі філософії та релігієзнавства працюють асистентами 2 випускники НаУКМА, ще 2 готують курс на наступний навчальний рік, на кафедрі історії та політології працює 1 наш випускник і ще один — на кафедрі філології. Будемо сподіватися, що йде молода, вже виросла в незалежній Україні, зміна, яка до того ж пройшла нашу школу і з юнацьких років стає патріотом Академії.

Безперечно, заслуги декана В.І.Гусева в динамічному розвитку факультету дуже великі. Він брав участь ще в перших розробках концепції факультету в кінці 1991 — на початку 1992, працюючи

⁵ Ми можемо констатувати високий рівень наших студентів і випускників - факт, який уже ніхто іззовні НаУКМА не може піддавати й не піддає сумніву. Приміром, саме представник нашого факультету гуманітарних і суспільних наук Костянтин Гомма став переможцем конкурсу "Студент Києва'98" в номінації гуманітарні науки.

⁶ До речі зауважити, що з відкриттям на початку цього року при НаУКМА Японського центру, а також з планами розташування з наступного року в НаУКМА Гете-інституту та Британської ради, у студентів з'являться додаткові можливості поглиблювати свою мовну підготовку.

тоді в університеті ім. Тараса Шевченка. За цей час він набув власного досвіду реального впровадження концепції вільної творчої освіти в наших умовах. Заслужують на найпильнішу увагу його ідеї реального пристосування цієї концепції до ситуації в нашій вищій школі, і зокрема в НаУКМА. Вони полягають ось у чому:

“Треба визнати той факт, що наші програми за своїм змістом і вимогами є професійно орієнтованими. І, вже виходячи з цього факту, шукати можливості для компенсації від одностороннього професійного навчання. Тут можливі такі заходи: 1). Певна міра відкритості цих програм одна одній (взаємне використання курсів); 2) Заохочування подвійної спеціалізації (*major* і *minor*). 3). Запровадження додаткових міждисциплінарних (сертифікатних) програм тощо. Але ефективно просуватися в цьому напрямку кафедри зможуть, коли з самого початку будуть працювати зі своїми студентами і коли, звертаючись до них, будуть брати за основу їхнє фахове спрямування... За змістом ми б мали те саме навчання, що й зараз, але своєї мети досягали б у значно простіший і зрозуміліший для самих студентів спосіб.”

Ця теза потребує якнайретельнішого осмислення і обговорення, що, сподіваюся, відбудеться і на цій сесії Академічної конференції, і на засіданнях ректоратів НаУКМА, Острозької академії та МФ НаУКМА, і в повсякденній діяльності В.І.Гусева на посаді проректора з бакалаврських програм, і найголовніше — на самих кафедрах. До речі, незважаючи на те, що більшість завідувачів кафедр на факультеті — визнані в своїй галузі фахівці й здібні організатори навчально-наукового процесу, проблема керівництва кафедрами залишається вельми актуальною. Так, по смерті М.О.Чмихова на кафедрі культурології та археології змінилося вже три завідувачі. А на кафедрі політології три завідувачі змінилися протягом одного року (політика так вабить, п'янить свідомість, що молоді перспективні вчені явно неадекватно оцінюють себе в ній, не відчуваючи, що реальна політика сьогодні в умовах України твориться саме в університетах, бо звідти повинні вийти справді українські, а не українські радянські політики). Такі проблеми, але вони вже дещо глобальніші за звіт про роботу НаУКМА. Отож повертаємося до розгляду діяльності найбільшого факультету нашого університету — гуманітарних і суспільних наук. Сьогодні, як уже зазначалося, функціонує вісім кафедр, достатньо різноспрямованих, доволі відмінних за викладацьким складом і за своїм майбутнім потенціалом.

Старійшина факультету, кафедра філософії та релігієзнавства, чи не єдина в усьому університеті, що не зазнала серйозних реорганізаційних змін за сім з половиною років. Утворена 15 червня 1992 року, вона працює стабільно й продуктивно. Більше того, від кафедри певною мірою навіть відбрунькувалися дві важливі структури — Центр європейських гуманітарних досліджень та кафедра ЮНЕСКО. Приклад, коли стабільність і професіоналізм, помножені на відданість і відповідальність, дають виразні позитивні результати. Її завідувач, проф. В.С.Горський, свого часу побув рік деканом, кафедра дала ще одного декана, В.І.Гусева, а тепер уже двох проректорів (той же В.І.Гусев і А.Г.Тихолаз), одного викладача відрядила керівником Міжнародного фонду “Відродження” (Є.К.Бистрицький), а іншу (М.Л.Ткачук) — до докторантури. Такий собі, не хотілося б казати Дніпропетровськ, то ж скажемо Січеслав могилянського масштабу. Але це в дуже позитивному сенсі.

Кафедра плідно й активно працює зі студентами (щорічні філософські диспути, літні філософські школи, обмін студентами з філософським факультетом Люблінського університету тощо). Невипадково студенти прив'язуються до кафедри. Так 4 магістри працюють зараз на кафедрі й будуть працювати в наступному році. Прекрасний приклад для наслідування багатьма іншими кафедрами.

Кафедра англійської мови. Закладену модерну концепцію викладання мови ще її першим завідувачем В.Дібровою успішно розвинули й реалізують невтомні переважно трудівниці на чолі з О.В.Куровською. На кафедрі зараз працює 35 викладачів (40 ставок), які забезпечують викладання англійської мови на різних рівнях і в різних підрозділах університету. Студентам, аспірантам, слухачам ДДП, підготовчих курсів пропонуються різні програми відповідно до їхніх потреб. При кафедрі працює українсько-канадська мовна школа. Проте, гадаю, ця школа далеко не реалізувала всі свої можливості — зрештою, бодай у розв'язанні проблеми додаткового прибутку кафедрі. Треба над цим працювати, включаючи й налагодження доброї реклами.

Щодо мовного рівня, якого набувають наші студенти, то він достатньо високий (я не раз чув схвальні відгуки іноземців), але, зрозуміло, він зберігається таким, якщо й після дворічного інтенсивного вивчення в НаУКМА студенти працюють над мовою. Хто ж не працює над собою, природньо, забуває мову. Англійська—2, що пропонується студентам третього року навчання як вибіркова дисципліна, розрахована на відносно невелику кількість студентів. Головне ж полягає в тому, щоб реально включити англійську в навчальний процес. Більшість же наших викладачів мало використовують англійськомовні джерела й підручники у навчанні (а вони є в нашій бібліотеці у значних

кількостях). Можливо, це будуть робити наші випускники, які потроху починають викладати в НаУКМА?

Слід відзначити й те, що кафедра, майже самотужки — за рахунок грантів і партнерства, збудувала добру матеріально-технічну базу. Приклад, гідний наслідування.

Кафедра філології. За останні роки проф. В.П.Моренцю вдалося сформувати висококваліфікований творчий колектив. Філологія стала провідною спеціальністю на факультеті, кафедра не має проблем з набором студентів. Отже більше все-таки залежить від якості, а не лише від моди. Якщо в наш прагматичний час молоді люди вибирають “безперспективну” філологію, то нація ще здорова й жива. І гадаю, зовсім не випадкові успіхи кафедри як у роботі зі студентами, так і в науковій сфері. Саме кафедра філології принесла співробітникам НаУКМА два нагородження Державною Шевченківською премією: “Історія української літератури” в трьох томах, де авторами були В.П.Моренець, В.П.Агеєва, А.Є.Кравченко (премія за 1996 рік) та монографія Д.С.Наливайка “Очима Заходу: рецепція України в Західній Європі XI — XVIII ст.” (премія за 1998 рік).

Правда, на кафедрі є проблеми із секцією іноземних мов через непевне становище висококваліфікованих загалом викладачів. Курси другої іноземної мови зараз вивчаються студентами за додаткову оплату, а за умови падіння платоспроможності населення може виникнути загроза відмови студентів від вивчення другої іноземної мови.

Кафедра фізичного виховання. Керована від першого дня доцентом, майстром спорту Л.С.Кравченком, кафедра складається з ентузіастів, які, на моє переконання, прийняли університет як справу свого життя. Вони майже нічого не просять, готові робити все своїми руками, аби в цих непристосованих приміщеннях студенти могли займатися спортом. І не дивно тому, що наші спортивні команди займають високі місця у змаганнях різного рівня. І ще одна важлива деталь: викладачі кафедри, на якій, до речі, працює 5 кандидатів наук, на ділі довели, що спорт можна “робити” і по-українськи. І добре робити.

Кафедра української мови. Кафедра укомплектована кваліфікованими викладачами. Очолює її відомий мовознавець, поет, перекладач В.К.Житник. Ми є одним з небагатьох університетів в Україні (звичайно, й у світі), де всі, без винятку, студенти вивчають українську мову. І це на належному рівні забезпечує кафедра — так, в цілому 81,5% наших студентів вважають рівень викладання української мови достатньо високим. Кафедрі хотілося б побажати більше ініціативи і в сертифікатній програмі з перекладознавства, популярній серед студентів. Участь студентів у цій програмі заохочує їх до вивчення як української, так і англійської та інших іноземних мов. Студенти самі ставлять питання про розширення цієї програми, про створення окремого напрямку підготовки й відповідного навчального підрозділу на факультеті. Тут кафедрі слід активніше об'єднати свої зусилля з діями кафедр філології та англійської мови.

Проте вражає майже цілковита пасивність кафедри української мови щодо мовної політики в НаУКМА. Фактично кафедра з власної ініціативи не висунула жодної ідеї щодо вирішення цього болючого питання. Нещодавно до мене звернулися студенти з пропозицією провести конференцію, присвячену цій проблемі. Але чому вони не звернулися насамперед на кафедру, що було б логічніше? Думаю, кафедрі цілком посилено більш активно включатися в життя університету. І сподіваюся, що це станеться.

Кафедра історії та політології. І кафедра історії, і тим більше кафедра політології мали проблеми із завідувачами. Останню кафедру це привело навіть до тимчасової втрати суверенітету, фактично навіть не до об'єднання (бо не було чого об'єднувати), а до влиття в кафедру історії. Тепер же найбільшою проблемою для спільної кафедри є якраз їхнє об'єднання, хоча воно свого часу і врятувало ситуацію. І завідувач кафедри проф. Ю.А.Мицик, і керівник політологічної секції проф. С.Г.Рябов налаштовані якомога швидше розійтися. Але об'єктивні реалії гальмують цей процес, бо викладацького ядра для кафедри політології поки не вдалося створити. І тут треба вжити рішучих заходів. Це тим необхідніше, що політологія сьогодні є дуже привабливою для студентів. На факультеті не вряди-годи трапляються складнощі при записі на спеціалізацію — бажаючих завжди більше, ніж місць. А тим часом бакалаврська програма з історії має проблеми прямо протилежного характеру. Гадаю, такий досвідчений педагог і вчений, як професор Ю.А.Мицик енергійніше візьметься за вирішення цієї проблеми. Адже історія в усі часи приваблювала допитливий молодий розум.

Кафедра культурології та археології. Головні проблеми — кадровий склад кафедри і концептуальна невизначеність культурології взагалі. Щодо першого, то із 7 штатних працівників лише 2 мають наукові ступені докторів наук (завідувач кафедри професор О.І.Погорілий та професор О.М.Петрова), решта — старші викладачі без ступенів. На постійній основі на кафедрі не працює

жоден археолог, тому немає відповідної магістерської програми, а, отже, і в бакалавраті викладання археологічних дисциплін поступово зводиться нанівець. Крім того, концептуальна невизначеність, як культурології взагалі, так і концентрації зусиль кафедри, заважають її подальшому розвитку. Хоча О.І.Погорілий робить зусилля, щоб кафедра набрала сили, але зусиль цих ще треба багато.

Перед факультетом гуманітарних і суспільних наук постануть ближчим часом проблеми. По-перше, зміна декана ніколи не проходить геть безболісно, навіть якщо уявити, що прийде кращий декан. Але по-друге, і це серйозніше, факультет потребує серйозних корекцій як концептуально, так і структурно. Коли я кажу концептуально, то маю на увазі процитовану вище думку В.І.Гусева, яку належить всебічно обговорити, бо вже немає можливості відмахуватися від наявної проблеми і просто повторювати, що ми впроваджуємо *liberal arts*. Його справді треба впроваджувати, але коригуючи свої дії на умови нашого життя. Щодо структурних змін, то вони легко запрошуються. Це створення нового департаменту, який би об'єднав кафедри української, англійської та секцію іноземних мов, а може, й цілу кафедру філології. На жаль, треба визнати, що створення підрозділів за нашу коротку історію часом диктувалося не логікою й доцільністю, а наявністю відповідного керівника. Згадаймо історію з нашою кафедрою мовознавства, яка проіснувала один місяць і я змушений був її ліквідувати через неспроможність тодішньої завідувачки. Далі мовні кафедри то з'єднувалися, то дробилися і, врешті, розійшлися навіть по різних будинках. А тим часом багато проблем на всіх трьох кафедрах може зняти концентрація спільних зусиль на перекладознавстві, що, до речі, може дати і фінансову "добавку", якщо відповідно zorganizувати систему платних послуг через різні курси тощо. Отже я пропоную ректорові, деканові і Вченій раді над цим серйозно подумати і разом з корекцією концептуальних підходів на факультеті, визначитися й у цьому питанні. Очевидно, слід проробити й можливі варіанти повернення кафедрі філософії та релігієзнавства її повноцінного значення, в тому сенсі, що все-таки готувати релігієзнавців, від чого ми, в силу низки обставин переважно об'єктивного характеру, фактично майже відмовилися. І було б дуже добре найближчим часом визначитися з можливістю "розлучення" істориків і політологів.

Переходячи до **факультету природничих наук**, яким керує доцент А.Г.Безусько, я мабуть здивую всіх, що на цьому невеликому факультеті за час його існування, тобто від 1992 року, створювалися в різний час десять кафедр: природничих наук; точних та природничих наук; біології; геології і хімії; хімії та геології; інформатики; математики; фізико-математичних наук; біології; екології; хімії. Залишилися на сьогодні останні чотири. Але ця історична довідка цікаво просвітлює цілу епопею створення і становлення цього факультету. Скажу відверто: були на самих початках у мене великі сумніви в доцільності розвитку природничого напрямку в нашому університеті, хоча, мабуть, вони більше пов'язувалися з постаттю декана-організатора, ніж із самою необхідністю створення факультету. Професор В.П.Замостян буквально врятував існування факультету, прийнявши його в тяжкому організаційному стані, з концептуальною невизначеністю за кілька днів до початку навчального року 1992/93. І навіть після цього героїчного вчинку першого декана факультету природничих наук, становлення його як навчально-наукової структури відбувалася й далі відбувається досить складно. Фактично досі невизначена концепція факультету, без чого не можна його розвивати цілеспрямовано. Спроби готувати в умовах НаУКМА вчених, що присвячують своє життя розвитку фундаментальних наук, є, м'яко кажучи, непереконливими. Нерозуміння цього колективом факультету може призвести до тяжких наслідків, жертвами яких стануть насамперед студенти. Звичайно, великою мірою це пов'язано зі специфікою факультету, який потребує значної і модерної матеріальної бази, реактивів, різного лабораторного начиння тощо. Але є ще й сутнісні характеристики новаторського підходу до природничої освіти, який ми намагаємося застосовувати, а саме: готувати екологів. Тут виявлялося, а почасти й нині виявляється, недостатня готовність представників природничих і точних наук інтегрувати свої зусилля для підготовки принципово нового фахівця. Я ніколи не втомлюся повторювати, що ми не зможемо сьогодні підготувати "чистого" фізика, хіміка, біолога та ін. хоча б уже через брак відповідної сучасним запитах лабораторної бази. Якоюсь мірою нас рятують зв'язки з відомими академічними установами, де наші студенти (приємно це констатувати) дуже добре себе зарекомендували⁷. Але це напівзаходи, і так не може тривати

⁷ Можна сказати, що вже самий рівень студентів факультету розвіює міф, штучно насаджуваний іззовні НаУКМА, про, нібито, непереборну слабкість нашої природничої гілки. Студенти проводять цікаві наукові дослідження, беруть участь у престижних міжнародних конференціях, друкуються в наукових виданнях. А студент факультету Семен Єсилевський посів друге місце на конкурсі "Студент Києва-98" в номінації "природничі науки". До мене якось на прийом спеціально прийшов академік К.М.Ситник, щоб висловити своє захоплення рівнем наших випускників-природничиків. Він у той рік був у нас головою ДЕК і зізнався,

постійно. Через те факультетові, який уже (заради справедливості зазначу) дещо зробив у цьому плані, необхідно й надалі нарощувати свою потужність, насамперед в об'єднуючому всі кафедри напрямку — екологія.

Отже, спільним напрямом освіти й наукової діяльності всіх існуючих кафедр факультету природничих наук, стрижнем їхньої роботи повинен бути екологічний. По-перше, екологія є інтегральною наукою, яка існує й розвивається завдяки використанню знань з біології, хімії, фізики, математики, геології, ґрунтознавства, гідрології, комп'ютерних, технічних та інженерних наук тощо. По-друге, екології властива багатoproфільність, яка пов'язана з вирішенням різних задач — від освітніх, гуманітарно-соціальних, правових та управлінських до науково-технічних, екохімічних, аналітичних, інженерних, медико-біологічних, економічних та ін. По-третє, стрімко зростаюча актуальність для цілого людства екологічних проблем, а відтак гостра потреба фахівців-екологів вимагає, з одного боку, широкої і ґрунтовної підготовки з фундаментальних дисциплін у бакалавраті, а, з іншого — відносно вузької фахової спеціалізації студентів-магістрів у певних напрямках екології та охорони довкілля. Це, власне, й закладено в концепцію нашого факультету природничих наук.

Сьогодні на бакалаврських програмах факультету навчається 207 студентів. Причому, виразно простежується тенденція і кількісного збільшення студентів, і якісного складу. Якщо на 4-му році навчання нині факультет має 31 студента, на 3-му — 33, на 2-му — 68, то на 1-му — 75. Але головне — різке зменшення відсотку відрахованих студентів — у цьому році лише 9%. А динаміка тут така: 1992/93 — 36% відрахованих з факультету, 1993/94 — 25%, 1994/95 — 28%, 1995/96 — 33%, 1996/97 — 38%, 1997/98 — 12%, 1998/99 — 9%. Отже, коли в 1996/97 році тенденція збільшення числа відрахованих студентів набула загрозливого розміру (38%!), ми дещо змінили правила прийому на факультет природничих наук, тимчасово відмовившись від категорії студентів резерву. Це захід тимчасовий. І років через два треба проаналізувати ситуацію і, в разі потреби, повернутися до загальноприйнятих в НаУКМА правил прийому студентів. Теперішня ситуація зумовлена тим, що конкурси при вступі на природничі факультети сьогодні в Україні значно нижчі, ніж на інші. І добрі абітурієнти, котрі, вступивши до НаУКМА, водночас вступили й до іншого університету, часто обирали безпечніший шлях — бути студентом деінде, ніж студентом резерву в нас. Звісно, нам лишалися слабкіші абітурієнти, котрих потім і доводилося відраховувати. Слід відзначити, що і викладачі факультету в останні роки активніше пішли до випускника школи з інформацією про себе. Отже результати наявні.

Останні два роки набір студентів на факультет відповідає ліцензованому рівню — по 25 осіб на спеціальності: *біологія*, *екологія* та *фізика*. Набір студентів на спеціальність *фізика* не проводився в 1995/96 і в 1996/97 навчальних роках. По-перше, було дуже мало абітурієнтів на цю спеціальність, по-друге, відповідна кафедра ніяк не могла подолати нахилу до підготовки “чистих” фізиків, що було явно їй непідсильно. Ситуація почала змінюватися лише після розробки й ліцензування програми підготовки спеціалістів з напрямку “фізика біологічних систем”, що відповідає загальній орієнтації факультету на екологічні проблеми. Звичайно, це розкіш (і навіть не тільки в наших умовах, а й в усій світовій системі вищої школи це виглядало б розкішшю), готувати по 5 чи навіть по 10 студентів-фізиків. Ми змушені були на це піти, але надалі треба стабілізувати ситуацію, концентруючись навколо центральної спеціалізації факультету.

Збільшується кількість ставок у штатному розписі факультету. Якщо в 1994/95 навчальному році їх було 15, то в 1996/96 — 23,65, в 1996/97 — 26,6, в 1997/98 — 22,65, в 1998/99 — 28,3. Проте забезпечення факультету висококваліфікованими професорсько-викладацькими кадрами досить неоднорідне на різних кафедрах, особливо це стосується штатних працівників. Уявлення про це можна дістати із табл. №7.

Як бачимо, на кафедрах екології та біології протягом останніх п'яти років відбувалося неухильне нарощення професорсько-викладацького складу, що є, безперечно, позитивним явищем. Кафедра екології, крім того, поступово стабілізує свій постійний склад — нині в штаті тут працює 3 професори і 3 доценти. Гірше з цим на кафедрі біології, де є лише два штатні працівники. І вже зовсім кепські справи на кафедрах фізико-математичних наук та хімії, де, можна сказати, що практично немає штатних працівників, принаймні з повним навантаженням.

Загалом факультет потребує більшої уваги Вченої ради й ректорату. Незважаючи на поступове прогресування цього структурного підрозділу, темпи цього руху вперед недостатні. Я гадаю, що робота на факультеті має концентруватися навколо кафедри екології. По-перше, вона найчисельніша і

що захист більшістю наших студентів їхніх бакалаврських робіт відбувався на вищому рівні, ніж захист деяких кандидатських дисертацій в його рідному інституті.

найкваліфікованіша. Її завідувач професор В.П.Замостян багато робить для залучення провідних учених, оснащення кафедри лабораторним обладнанням, і, як центральна кафедра факультету, вона здатна віднайти можливість одержання великого гранту (можливо, через TEMPUS). Це досить реально, зважаючи на чорнобильську проблему.

Динаміка зміни викладацького складу факультету природничих наук за останні п'ять років

Табл. №7.

Навчальні рр.	К-ра екології		К-ра біології		К-ра фіз.-мат. наук		К-ра хімії	
	професор	доцент	професор	доцент	професор	доцент	професор	доцент
1994/95	1	0	1	2	2,75	6	0,5	3,25
1995/96	2,5	2	1,1	2,7			0,55	2,65
1996/97	4	3	3,6	1,35	2,2	5,7	0,55	0,75
1997/98	5	3,2	2,7	3,05	1	2 ⁸	0,35	0,65
1998/99	6,5	4	5,15	3,5	0,9	3,2	0,45	0,5

Кафедра біології (завідувач доктор біологічних наук, член-кореспондент НАН України Г.В.Донченко), мабуть, крім усього іншого, й тому має значні проблеми, що часта зміна завідувачів (а їх змінилося вже троє) ніколи не сприяла ритмічності й послідовності в роботі. Попри безперечно цілком достатнє забезпечення навчального процесу, попри залучення до нього таких відомих учених, як К.М.Ситник, Я.Б.Блюм, П.Г.Костюк, О.Г.Резніков, все-таки треба визнати, що доки кафедра не стане справді життєспроможною науковою одиницею, тобто поки на ній не будуть безпосередньо працювати фахівці, говорити про бодай наближення до розв'язання існуючих проблем навряд чи доведеться.

Те ж саме ще більшою мірою стосується кафедри фізико-математичних наук (завідувач доцент П.І.Голод). Не можна не відзначити енергійності й наполегливості завідувача, його спрямованості на пошук актуальних напрямів підготовки фахівців, зважаючи і на концептуальні особливості нашого університету, і на специфічні умови (простіше кажучи, фінансову скруту), в яких розвиваються природничі науки. Я гадаю, за кафедрою цікаве майбутнє, вона додає своєрідний штрих до системи підготовки фахівців-екологів у НаУКМА.

Найскладніша ситуація на факультеті склалася з кафедрою хімії (завідувач професор М.Т.Брик). М.Т.Брику дісталася тяжка спадщина, бо фактично кафедра і через брак навчального навантаження, і через відсутність штатних працівників опинилася на грані ледь не самозакриття, незважаючи на те, що попередній завідувач, доцент Ю.Л.Зуб, котрий нині навчається в докторантурі, непогано подбав і про обладнання, яке прийшло в університет з кількох грантів, і про створення спільних лабораторій (зокрема, канадсько-української), і про договори з кількома науково-дослідними інститутами. Те, що ліцензовано спеціальність хімія зі спеціалізацією саме в екологічному напрямку, дає надії на виправлення ситуації. Необхідно лише всебічно підготуватися до можливого першого прийому студентів-хіміків у 2000 році. Підготуватися, не тільки зміцнивши лабораторну базу, запросивши на постійну роботу викладачів, розширивши коло наукових партнетів тощо, а й провівши відповідну рекламну роботу, адже абітурієнт уже звик до переліку спеціальностей, які ми традиційно пропонуємо.

Ближчим часом факультетові природничих наук треба подолати кілька бар'єрів, сказати б, науково-чиновницького (скоріше навіть — чиновницько-наукового) штибу. Маю на оці акредитацію бакалаврської програми з фізики, магістерської програми з біології, атестацію бакалаврських і магістерських програм з екології та біології. Я впевнений, що факультет з цим упорається успішно. Куди важливішими є завдання підвищення навчально-наукового рівня факультету, активізація роботи по створенню творчих дослідницьких колективів, спільних з іншими установами науково-дослідних лабораторій тощо.

Враховуючи те, що факультет має невелику кількість кафедр, які є недиференційованими в освітньо-професійному плані (на відміну од кафедр природничого профілю інших університетів України), то при навчанні студентів у бакалавраті основним завданням цих кафедр має бути надання ґрунтовних знань з основних базових природничих дисциплін: вищої математики, фізики, хімії, біології, геології та інформатики. Без цього неможлива підготовка на сучасному рівні природознавця

⁸ Різке зменшення професорсько-викладацького складу тут пов'язане з виокремленням у 1997 році від кафедри фізико-математичних наук нової структурної одиниці - кафедри математики.

широкого профілю, що є основним завданням факультету. Ці дисципліни мають бути обов'язковими і викладатися практично в однаковому обсязі незалежно від подальшої професійної орієнтації у навчанні студентів.

Іншою складовою належної фахової підготовки природознавця є значна за обсягом і часом експериментальна лабораторна робота, а для біологів та екологів — і польова практика. Студент-природознавець повинен обов'язково працювати з відповідним матеріалом (рослинними і тваринними об'єктами, реагентами, приладами тощо) і в лабораторії, і в полі. Ніякі семінари, колоквиуми, теоретичні заняття не можуть замінити навчання з використанням експериментальної роботи — навіть віртуальні досліди і навчання з використанням комп'ютерної техніки (хоча останні дуже бажані й потрібні згідно з сучасними методами підготовки). А це вимагає наявності належної матеріально-технічної бази: гербаріїв, муляжів, макетів, живого і законсервованого рослинного і тваринного матеріалу, посуду, реагентів, експериментального знаряддя та приладів. Без такої навчально-наукової бази неможливо також організувати реально діючі навчально-наукові та науково-дослідні семінари та поєднання навчання із науковою роботою. Періодичні відвідини і практика в наукових лабораторіях академічних інституцій корисні й потрібні, але є все-таки додатковою можливістю для ознайомлення з характером роботи в лабораторіях.

Отож, зважаючи на те, що з Державного бюджету в ближчі роки годі чекати грошей на такі речі, життєво потрібні факультетові природничих наук, слід усе-таки активізувати пошуки грантів. А.Г.Безусько вважає гранти не стратегією, а тактикою. Я з нею цілком погоджуся, коли факультет дістане стільки грантів, що ми зі спокійною совістю тактику поставимо на друге місце в нашому шляху по стратегічній магістралі. Але до цього, боюся, ще далекувато.

Наш наймолодший, але кон'юктурно найпрестижніший сьогодні **факультет правничих наук** (декан доцент В.М.Сущенко) заслуговує слів похвали вже за те, що він не загубився серед десятків так само недавно створених факультетів по всій Україні, а дедалі виразніше виокреслює свою індивідуальність. Факультет запропонував студентам таку програму підготовки правників, яка одночасно поєднує в собі відповідні правові дисципліни європейської моделі "бакалаврату права" та вітчизняної моделі спеціалізації "правознавство". Ця програма викликала зацікавленість за кордоном, зокрема, в Балтиморському університеті (США), з яким тісно співпрацює факультет, та у британському Know How Fund, який виділив значний грант на становлення факультету. За три роки своєї роботи наші правники "надбали" 162 студенти і 27 одиниць професорсько-викладацького складу (з них 8 — штатних). Звичайно, деканові насамперед було дуже важко сформувати професорсько-викладацький склад, зважаючи на, сказати б, "примхливість" юристів, які нині можуть багато більше заробити або в приватних (хоч і з нецікавими студентами) навчальних закладах, або юридичною практикою. Проблеми ці щоденні, не до кінця розв'язані, й будуть постійно. Але енергійність В.М.Сущенка дозволяє сподіватися, що він подолає ці перешкоди. Слід всіляко вітати курс декана на залучення молодих викладачів, у тому числі й таких, котрі вже за роки незалежності закінчили зарубіжні університети. Вони більш амбітні, коли йдеться про складні справи, вони меншою мірою заангажовані багажем заідеологізованого радянського права. Для порівняння: в 1996/97 навчальному році середній вік викладачів факультету становив 50 років, у нинішньому — 41 рік. Звісно, ректорат повинен подбати про допомогу цьому важливому факультетові, в тому числі допомогу й фінансову. Треба тут відлагодити систему матеріального заохочення, можливо, і за рахунок тимчасового, бодай на ближчі роки, різкого збільшення кількості контрактників. Хоча цей "хід" матиме, безперечно, й негативні наслідки — рівень студентів. Тому слід шукати також інші різні підйоми. Особливо це буде актуальним, зважаючи на те, що декан ставить за мету в ближчі п'ять років укомплектувати професорсько-викладацький склад факультету штатними співробітниками принаймні на 75%. Дотеперішній і нинішній стан із професурою на факультеті видно із таблиці № 8.

На факультеті поки що існує одна кафедра правознавства (завідувач професор Л.В.Коваль), що зумовлено початковим періодом створення факультету. Звісно, факультет буде рости, особливо, якщо зважити на те, що набір студентів у найближчі навчальні роки збільшиться до 100 осіб (у 1996 він становив 57 осіб, у 1997 — 58, у 1998 — 71). Декан пропонує оригінальний підхід до структуризації факультету: замість чотирьох профілюючих кафедр створити чотири профільні секції з таких напрямків:

- цивільно-правових дисциплін;
- конституційних і адміністративно-правових дисциплін;
- кримінально-правових дисциплін;
- загально-теоретичних правових дисциплін.

Тут виникають, правда, питання: чим в принципі зумовлена пропозиція таких нововведень? чим буде відрізнятися діяльність секцій від діяльності кафедр? хто даватиме, приміром, рекомендацію дисертації до захисту (за всіма чинними положеннями це має робити кафедра)? І т.ін. Проте цю пропозицію варто широко обговорити. Я не заперечую проти створення в майбутньому на базі факультету Школи права НаУКМА з правами автономії на зразок Шкіл права в університетах деяких розвинених країн. Але права автономії передбачають і підпорядкування загальноприйнятій цілісній концепції університету. Є ще один важливий момент: щоб реально бути незалежним, треба навчитися заробляти гроші. Але про це знову в іншому місці. Нашому ж факультету правничих наук належить у ближчі роки пройти нелегкий шлях акредитації бакалаврської програми та ліцензування й акредитації магістерської програми. В чому ми бажаємо йому успіху.

Табл. №8.

	Навчальні роки		
	1996/97	1997/98	1998/99
	абс. число / % %		
Кількість одиниць професорсько-викладацького складу	7 / 100	13 / 100	27 / 100
з них: — докторів наук, професорів	—	3 / 23	6 / 22
— кандидатів наук, доцентів	6 / 86	4 / 31	8 / 30
— ст. викладачів	1 / 14	2 / 15	4 / 15
— асистентів	—	4 / 31	9 / 33
Постійний склад викладачів	1 / 14	8 / 62	8 / 30
з них: — докторів наук, професорів	—	—	2 / 7
— кандидатів наук, доцентів	1 / 14	4 / 31	1 / 4
— ст. викладачів	—	1 / 8	1 / 4
— асистентів	—	3 / 23	4 / 15
Сумісники	6 / 86	5 / 38	19 / 70
з них: — докторів наук, професорів	—	2 / 14	4 / 15
— кандидатів наук, доцентів	5 / 72	1 / 8	7 / 26
— ст. викладачів	1 / 14	1 / 8	3 / 11
— асистентів	—	1 / 8	5 / 18

Департамент економічних наук хоча ніби й молодий за часом створення (червень 1997 року), але насправді це один із найстаріших структурних підрозділів НаУКМА. Існував він фактично майже в такому самому складі в структурі факультету суспільних наук з 1992 року як кафедра економічної теорії (незмінний завідувач кафедри — професор О.І.Ястремський, в минулому декан, а тепер керівник департаменту). Проте поєднання кафедр економічної теорії, соціології, політології, а ще перед тим і кафедри історії виявилось невдалим, оскільки на етапі спеціалізації після другого року навчання переважна більшість студентів виявляла бажання продовжувати навчання за модними економічними програмами, що ставило інші кафедри на факультеті суспільних наук в нерівноправне становище. Та й, крім того, профілюючий модуль з математики при вступному тестуванні, абсолютно вмотивований для майбутніх економістів і соціологів, відлякував політологів. Тому факультет було розформовано, а на базі кафедри економічної теорії створено департамент економічних наук з підготовкою студентів за напрямом економіка. Відразу збільшився набір студентів до департаменту. В межах факультету кількість студентів-економістів за роками набору виглядала так: 1992 — 47 студентів, 1993 — 55, 1994 — 45, 1995 — 41, 1996 — 41. З початком діяльності департаменту показники такі: 1997 — 64, 1998 — 68. Постійно зростає, якісно й кількісно, професорсько-викладацький потенціал кафедри (табл. №9), яка, звичайно, обслуговує не тільки бакалаврську, а й магістерську програму, здійснює керівництво аспірантурою.

Так, якісний склад кафедри нині дуже високий, але ми повинні собі скласти звіт, що це великою мірою досягнуто за рахунок зарубіжних професорів, які працюють майже виключно в магістерській програмі. Що ж до запрошення на роботу українських фахівців, то кафедра ніби “законсервувалася” ледь не на рівні 1992 року. З одного боку, це ніби свідчить про стабільність колективу, а з іншого, все-таки про певну замкненість. На штатній основі на кафедрі працює лише один доктор наук (завідувач). Уже на часі активізувати зусилля кількох співробітників кафедри в напрямку захисту докторських дисертацій. У кафедрі є реальна перспектива стати потужним центром дослідницької роботи з проблем економіки України.

Динаміка зміни професорсько-викладацького складу кафедри економічної теорії
Табл. №9.

Навчальний рік	Професори, доктори наук	Доценти, кандидати наук	Викладачі без ступенів і звань
1992/93	2	4	2
1993/94	3	10	3
1994/95	4	16	1
1995/96	8	13	-
1996/97	11	13	-
1997/98	22	9	-
1998/99	22	10	1

Департамент соціальних наук і технологій (керівник — професор В.І.Полтавець) утворено в 1997 році шляхом злиття кафедри соціології (завідувач кафедри — доктор філософських наук В.Є.Хмелько) і кафедри соціальної роботи (завідувач професор В.І.Полтавець); остання, як така, що на той час не мала аналогів в Україні, в статусі Школи соціальної роботи була тимчасово “приписана” до факультету гуманітарних наук.

Департамент на бакалаврському рівні готує фахівців із *соціології* і *соціальної роботи*. Працівників для останнього напрямку в Україні почали готувати саме у нас — перший набір відбувся 1995 року. Причому особливістю Школи було те, що починала вона не з бакалаврського рівня, а з модульних курсів і магістерських програм. Враховуючи, що в нашій країні практично були відсутні навчальні заклади, які б готували професійних соціальних працівників (як відомо, таких фахівців і такого виду діяльності взагалі не існувало в Радянському Союзі), НаУКМА разом з Лондонською школою економіки та університетом міста Порто (Португалія) ще в 1993 році розпочали підготовку до впровадження в Україні сучасної вищої освіти в сфері соціальної роботи. Програма TEMPUS надала грант на створення нашої школи, яка успішно себе зарекомендувала і навіть великою мірою вплинула на корекцію державної політики в цій важливій для кожного розвиненого суспільства ділянці. Фактично на прикладі Школи соціальної роботи НаУКМА було доведено необхідність таких фахівців в Україні. В 1998 році відбувся набір перших 30 студентів на бакалаврську програму з соціальної роботи. Слід усіляко вітати зусилля кафедри здобувати нові й нові гранти на підтримку програми. Певна річ, що в Україні не тільки не існувало фахівців у сфері соціальної роботи, а й не було кому їх і вчити. Тому членам кафедри доводиться не лише вчити студентів, а й самим учитися, перевчатися, здобуваючи нову спеціальність, та й готувати для себе кадри. Попереду у кафедри багато проблем, адже з'являються в інших університетах подібні факультети, і деякі з них уже набувають потужності. Отож тішитися піонерством лишилося недовго.

Кафедра соціології працює в НаУКМА разом з Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС). Треба сказати, що утворилися досить складні взаємини між двома кафедрами в департаменті. Вони, загалом кажучи, закладалися нами вже в самому поєднанні таких усе-таки різноспрямованих напрямів підготовки (навіть профілюючи модулі при прийомі на бакалаврські програми в них різні: в одних — математика, в інших — правознавство). Я вважаю, що Вченій раді й ректорату слід уважно вивчити проблему і знайти її розв'язання. КМІС проводить значну дослідницьку роботу, він претендує на територіальне розширення в НаУКМА, а проте, складається враження, що зацікавленість КМІСу розвитком кафедри, співпраця зі студентами притухають. Виконавська ж дисципліна на кафедрі соціології, схоже, найгірша в усьому університеті. Можливо, це пов'язано з цьогорічними президентськими виборами, в процесі прогнозування результатів яких КМІС досить активний. Це більш-менш зрозуміло, але все одно питання залишаються і їх треба вирішувати. Можливо, розв'язання проблеми полягає у створенні двох різних департаментів.

Якщо проблема департаменту соціальних наук і технологій полягає, так здається, в роз'єднанні, то проблема **департаменту комп'ютерних технологій** (керівник — доцент М.М.Глибовець), можливо, полягає в іншого роду реорганізації — об'єднанні, результати якого треба уважно прорахувати. Йдеться про варіант злиття департаменту й Інформаційно-комп'ютерного центру. Розмірковуючи про можливі зміни статусу, почати можна із завдань департаменту, сформульованих у нашому “Календарі-довіднику”. Вони полягають у:

- забезпеченні базової вищої освіти з фундаментальних напрямків сучасної кібернетики, інформатики та прикладної математики;

- підготовці фахівців широкого профілю, здатних розробляти і впроваджувати складні комп'ютерні системи, застосовувати та впроваджувати системні методи математичного моделювання при вирішенні завдань в економіці, управлінні, а також у теоретичних і прикладних науково-технічних дослідженнях;

- забезпеченні навчального процесу сучасними технічними засобами.

Коли ж уважно прочитати статтю про Інформаційно-комп'ютерний центр, то побачимо, що ніяких завдань, пов'язаних із забезпеченням навчального процесу перед ним фактично не ставиться. Думаю, що науково-технічна рада повинна ретельно вивчити можливості, які надасть підпорядкування ІКЦ департаменту комп'ютерних технологій і визначитися. До речі, завдання визначитися щодо функцій та ефективності роботи ІКЦ я вже ставлю кілька років. А рішень ніяких. Через те ІКЦ, за загальним визнанням усіх наших служб, ніби самопаралізувався. Лише підтримує INTERNET. Тим часом ми маємо розгалужену (і потенційно, можливо, найкращу серед усіх університетів України) мережу, яку треба за одним великим перспективним планом (а не шматочками, що, потім виявляється, дуже важко склеюються) завершити, і насамперед з метою залучення до навчального процесу. На часі створення мережі між нашими трьома закладами, а, може, й ширшої. І тут потрібні вже спільні заходи всі трьох наших комп'ютерних структур.

У розпорядженні департаменту шість навчальних комп'ютерних класів, які постійно потребують модернізації. Так, два наші комп'ютерні класи, закуплені п'ять років тому, на сьогодні відпрацювали всі свої ресурси. Три класи ще можуть певний час використовуватися, але тільки один із них на сьогодні відповідає всім найсучаснішим вимогам. Навантаження на комп'ютерні класи щороку збільшується майже вдвічі. А зважмо на те, що комп'ютерні програми у нас дуже мало використовуються для вивчення інших, некомп'ютерних курсів. Тут також треба визначитися. І, мабуть, насамперед з'ясувати, який відсоток наших співробітників володіє комп'ютером з метою ширшою, ніж використання його як друкарської машинки.

Загалом ДКТ, створений у 1995 році, швидко здобув авторитет серед абітурієнтів, і минулого року конкурс при вступі становив уже 6 осіб на одне місце, тоді як при першому наборі ледь чи було дві особи на одне місце. Збільшився й кількісно прийом студентів. Нині на бакалаврській програмі ДКТ їх усього навчається 116: 17 — 4-й рік навчання (р.н.), 24 — 3-й р.н., 31 — 2-й р.н., 44 — 1-й р.н. Студентам пропонуються бакалаврська програма *комп'ютерні науки* та програми підготовки спеціалістів *комп'ютеризовані системи обробки інформації та управління*, а також *інтелектуальні системи обробки інформації і прийняття рішень*, на які перші студенти прийдуть уже цього року.

На обох кафедрах — інформатики (завідувач — доцент М.М.Глибовець) та математики (завідувач — професор В.О.Устименко) збільшується кількісний і якісний склад викладачів (табл. №10).

Динаміка нарощення професорсько-викладацького складу ДКТ

Табл. №10.

Навчальний рік	Професор, докт. наук	Доцент, канд. наук	Ст. викладач, канд. наук	Ст. викладач	Асистент
1995/96	-	3	2	2	1
1996/97	4	13	1	2	3
1997/98	4	18	-	2	2
1998/99	5	19	1	2	3

Департамент комп'ютерних технологій дуже перспективний, адже в Україні ще, можна сказати, неоране поле комп'ютеризації. Треба лише чітко визначити свою нішу й розбудовувати ДКТ за перспективним планом.

Ми прекрасно розуміємо, що без істотного підвищення рівня комп'ютерної підготовки усіх наших студентів та й без повної комп'ютеризації всього навчального процесу ми не маємо права входити в ХХІ століття.

Одним з інших найважливіших і постійних завдань, що стоять перед усіма ВЗО Києво-Могилянської академії є підвищення рівня викладання, застосування найсучасніших освітніх технологій, залучення професорсько-викладацького складу високого гатунку. Опитування студентів, проведене під керівництвом Галини Андрійко, детальніша розмова про яке буде далі, показало, що на сьогодні студенти в цілому схвально ставляться до освітнього процесу в НаУКМА. На питання, чи подобається їм навчатися, 68,8% респондентів відповіли "так", 21,7% — "швидше так", 7,2% — "важко сказати", 1,4% — "швидше ні", 0,7% — "ні". Незважаючи на позитивні результати, нас не

можуть не турбувати оті 7,2%, 1,4% і 0,7%. Особливо тривожним є недостатній рівень деяких викладачів, і завідувачі кафедр мають звернути на це найпильнішу увагу. Дуже важливим є тут зворотній зв'язок, для ефективності якого явно мало лише рейтингового опитування про якість викладання, яке щотриместра проводить відділ соціально-психологічної адаптації НаУКМА. Це не може бути єдиним джерелом для встановлення цього зворотнього зв'язку. Ректорату слід розробити цілий комплекс спеціальних заходів у цій площині.

Бакалаврські програми Острозької академії побудовано подібно до апробованих уже в НаУКМА. Функціонують такі з них: *історія, культурологія, економіка, правознавство, романо-германська філологія*. Безперечно, найпотужніша з них програма з історії. І не тільки тому, що в Острозькій академії кафедрі історії очолює видатний учений МП. Ковальський, і не тільки тому, що кафедра забезпечена молодими цікавими викладачами, і не тільки тому, що вже з грудня 1994 року при Острозькій академії відкрито Острозьке відділення Інституту української археографії і джерелознавства НАН України, — сама ця земля дихає історією, спонукає до нових досліджень, не може не кликати в цю галузь молодих людей. На інших кафедрах все-таки відчувається нестача викладачів найвищої кваліфікації, особливо, це стосується спеціалізації із правознавства. Керівництво Острозької академії здійснює титанічні зусилля по залученню викладачів з інших міст та по підготовці їх через аспірантуру. Треба використовувати й можливості університетських аспірантури та докторантури. Сподіваюся, що ці зусилля вже ближчими роками виявляться продуктивними.

Програми підготовки бакалаврів у МФ НаУКМА (*фінанси, екологія, інтелектуальні системи прийняття рішень, політологія, романські та германські мови і література*) так само базуються на вже наявному досвіді НаУКМА. Я би відзначив факультет комп'ютерних наук, який не тільки найпотужніше забезпечений і кадрово, і матеріально-технічною базою, але й реально, на сучасному рівні підтримує вивчення математики, фізики, англійської мови на всіх факультетах філії з використанням великих можливостей комп'ютерної техніки. Плідними є й намагання МФ НаУКМА готувати молодих викладачів через аспірантуру НаУКМА.

У своєму подальшому розвитку (принаймні, на ближчі роки) Острозька академія та МФ НаУКМА орієнтуються на підготовку бакалаврів—спеціалістів, що цілком виправдано, — зважаючи на наявний професорсько-викладацький склад. Це створює базу для розв'язання проблеми продовження навчання тими випускниками НаУКМА, які не потрапляють на магістерські програми, бо вже, починаючи з цього року конкурс на них істотно збільшиться. Отже, вони зможуть продовжувати навчання й одержувати диплом спеціаліста у наших філіях.

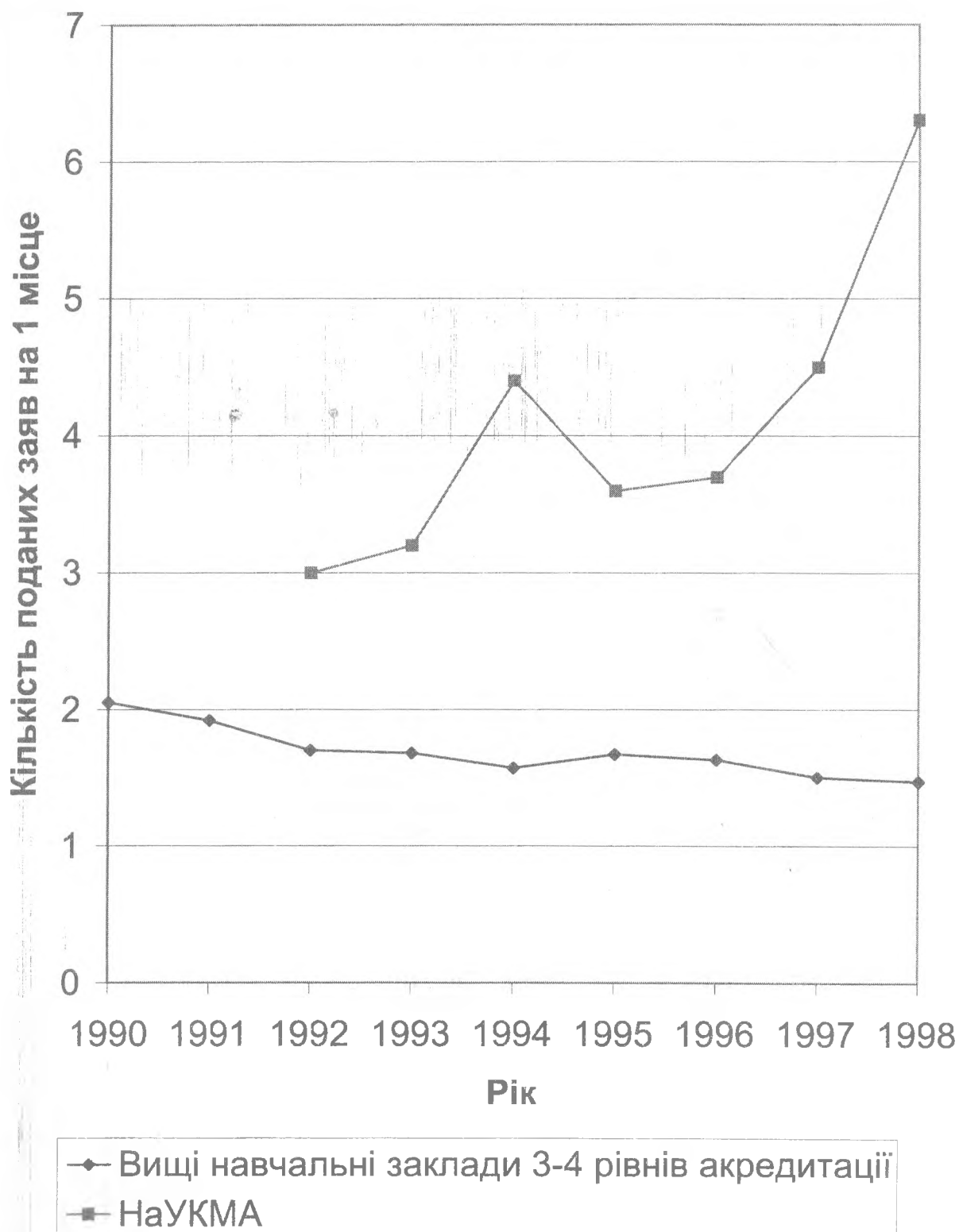
Ще про один істотний момент нашої освітньої політики треба згадати, а саме про прийом студентів на бакалаврські програми. Впроваджена нами оригінальна тестова форма випробування абітурієнтів себе цілком виправдала. З цим погодилися вже навіть ті, хто з недовірою ставився до неї на початку. Ми відбираємо справді найосвіченіших, найбільш творчих молодих людей, причому, маємо великий конкурс (див. графік на стор.18). Те, що раніше видавалося складним і навіть непотрібним (обов'язкове виконання абітурієнтами всіх модулів тесту — українська мова, англійська мова, математика, історія, література, біологія, правознавство та історія Києво-Могилянської й Острозької академій) сьогодні сприймається як належне. Ми цим не тільки робимо якісний відбір, а й оминаємо проблеми корупції, непотизму. Система вступного тестування в цілому викристалізувалася. Нами проводяться спеціальні дослідження по перевірці валідності тестів та кореляції його результатів із якістю навчання студентів. Тут є ще певні проблеми, але ця робота триватиме і, сподіваюся, дасть в майбутньому можливість підготувати й видати довідник з тестування, хоч це й станеться не через один-два роки. Цьогорічний тест буде подібним до минулорічного тесту, лише, на численні пропозиції наших рецензентів, збільшується значимість модулю з української мови (15 балів).

ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКА ПІДГОТОВКА ТА ПРОБЛЕМИ ЗАОЧНОЇ (ДИСТАНЦІЙНОЇ) ОСВІТИ

У НаУКМА та в МФ НаУКМА існують різноманітні підготовчі курси для підготовки для вступу до ВЗО. В НаУКМА на них навчається за станом на 1 травня 1999 року 167 осіб, у МФ НаУКМА — 110 осіб.

Департаменти доуніверситетської підготовки існують в Острозькій академії (керівник — старший викладач Г.С.Пастушок) та в НаУКМА (декан — кандидат технічних наук В.К.Маньківський). Нині там навчаються відповідно 98 і 99 слухачів. Досвід Острозької академії, де подібний департамент фактично навіть передував упровадженню бакалаврських програм, підтвердив плідність такого шляху підготовки абітурієнтів до складних тестових іспитів. Поштовхом для створення ДДП в НаУКМА став і той факт, що дуже мало вихідців із села можуть сьогодні витримати конкуренцію з

Динаміка конкурсів при вступі до вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації та НаУКМА

кисянами та випускниками інших міських шкіл. Так, сьогодні в НаУКМА на бакалаврських програмах навчається лише 1,6% випускників сільських шкіл від загальної кількості студентів, 0,9% — випускників шкіл із селищ міського типу, тим часом як випускників київських шкіл — 33%. Правда, навіть і в цій ситуації ми маємо кращі показники по регіональному охопленню України студентством — в середньому в київських вищих навчальних закладах серед студентів 41% киян. До речі, в перші роки ми мали біля 50% киян, а тепер склад студентів потроху вирівнюється.

Департамент доуніверситетської підготовки НаУКМА працює перший рік. Поки що лише третина так званих бурсаків є випускниками сільських шкіл. 19 з них навчається за грантами (8 повністю звільнені від оплати, а 11 — на 50%). За випускним тестуванням ДДП до НаУКМА буде прийнято 20 бурсаків (14 як студенти і 6 сільських випускників як студенти резерву). До викладання на ДДП залучено 20 фахівців з НаУКМА і 1 з-поза університету. Серед них 1 доктор наук, професор і 8 кандидатів наук, доцентів, інші старші викладачі та асистенти, які мають досвід викладання як для студентів, так і для слухачів підготовчих курсів НаУКМА.

Відповідно до програм ДДП придбана рекомендована література — підручники, посібники, хрестоматії, методичні матеріали (всього 865 примірників, 24 назви), яка зберігається в Науковій бібліотеці НаУКМА й видається бурсакам через абонемент та читальну залу. На жаль, забезпеченість літературою ще неповна — бракує якісних підручників із всесвітньої історії та української літератури ХХ століття, методичних матеріалів з англійської мови. Недостатньо ще на сьогодні створено і власних методичних розробок. Ці прогалини необхідно заповнити вже до початку наступного навчального року. Важливими завданнями розвитку ДДП є створення власної бібліотеки, підключення до INTERNET, набір 250 бурсаків (відповідно до ліцензованого обсягу), здобуття ліцензії на набір іноземних громадян до ДДП.

Декан ДДП В.К.Маньківський успішно організував роботу нового департаменту і цій структурі цілком під силу стати своєрідною селекційною базою для НаУКМА. В планах на майбутнє і створення заочного відділення ДДП.

Якщо питання про заочне відділення ДДП НаУКМА є досить ясным і його треба вирішувати, то проблема широкого впровадження заочної (дистанційної) освіти університетського рівня є сумнівною і потребує додаткового аналізу. Заочне відділення на сьогодні існує в Острозькій академії. Наступного навчального року спеціальна комісія повинна перевірити рівень знань цих 177 заочників, методичне забезпечення їх навчання і визначитися в доцільності такої форми одержання вищої освіти в Києво-Могилянській академії.

Дискусії про впровадження дистанційного навчання в НаУКМА тривають. Більшість деканів і керівників департаментів виступають за здійснення його. Але тут існує кілька вельми підступних підводних каменів. Якщо говорити про традиційне заочне навчання, то його не так складно організувати. Але ми маємо бути свідомими, що якість підготовки студентів заочного відділення і стаціонару доволі відрізнятиметься. Досвід радянських вузів у цьому переконливий. Якщо ж говорити про дистанційне навчання в тому сенсі, як воно існує сьогодні в розвинених країнах, то ми ще до цього навряд чи готові — хоча б з огляду на далеко не достатню комп'ютеризованість України. Тому чи не слід почати спершу хоча б з нашого комплексу? Адже ми маємо комп'ютерні мережі висококласних викладачів, розпочинаємо виготовлення власних CD-ром'ів. Зв'язати б це в одне ціле і спробувати заповнити бодай прогалини в професорсько-викладацькому складі, які існують, особливо в наших філіях. А далі, озброївшись власним досвідом, можливо, і створювати опорні пункти з дистанційного навчання там, де це буде доцільно й ефективно. Ось яке завдання треба ставити перед Інформаційно-комп'ютерним центром НаУКМА та відповідними підрозділами Острозької академії і МФ НаУКМА. Можливо, це б стало реальною спонкою і до укладання спільного штатного розпису, за яким викладачі, що не мають повного навантаження в одному з наших ВЗО, але хочуть працювати постійно в комплексі Києво-Могилянської академії, могли б викладати і в інших наших структурних підрозділах. Але чомусь до цієї ідеї таке прохолодне ставлення наших відповідних служб. Звичайно, це в певному сенсі ускладнить їм життя, але позитивна віддача від цього буде істотною.

ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ

Магістерські програми розроблені, впроваджені й акредитовані в НаУКМА з десяти напрямів: *теорія та історія культури, історія, теорія літератури та компаративістика, філософія, всесвітня історія, соціологія, соціальна робота, політологія, економічна теорія, екологія, біологія*. Треба сказати, що впроваджувалися вони непросто. З одного боку, справа ця нова не лише для нашого університету, але й для української освіти взагалі. Тому не раз доводилося, сказати б, іти методом спроб і помилок — як, до речі, й у бакалаврських програмах. З іншого боку, не сприяла стабілізації

програм зміна двох проректорів. Отож лише з приходом на цю посаду доцента А.Г.Тихолаза справи очевидно поліпшилися, і сьогодні ці програми функціонують в цілому успішно. Велика роль в поступовому становленні програм належить і Раді магістеріуму (голова — професор В.П.Моренець).

Дані про професорсько-викладацький склад магістерських програм відображені в табл.№11-21.

Табл.№11.

ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНА РОБОТА

(керівник програми професор В.І.Полтавець)

Навчальний рік	Українські викладачі			Іноземні викладачі
	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Ст. викладач/асистент	
1995/96	1	1	4/2	5
1996/97	1	1	5/2	5
1997/98	1	2	5/2	2
1998/99	1	6	3/1	1
ВСЬОГО	4	10	17/7	13

Українських викладачів за чотири навчальних роки працювало 38, з них докторів наук 10,52%, кандидатів наук 26,32%. Відносно невисокий відсоток докторів і кандидатів наук пояснюється відсутністю поки що в Україні фахівців з проблем соціальної роботи. Програма намагалася ліквідувати цю прогалину за рахунок активного залучення зарубіжних викладачів.

Табл.№12.

ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ

(керівник програми професор О.І.Погорілий)

Навчальний рік	Українські викладачі				Іноземні викладачі
	Член-кор. НАН України	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Старший викладач	
1996/97	—	6	3	1	—
1997/98	1	6	4	1	—
1998/99	1	8	4	2	—
ВСЬОГО	2	20	11	4	—

Українських викладачів за три навчальних роки працювало 37, з них членів кореспондентів НАН України, докторів наук 59,46%, кандидатів наук 29,73%. На жаль, програмі не вдалося залучити до викладання іноземних фахівців, що, безперечно, звузило спектр піднятих у навчальному процесі проблем.

Табл.№13.

ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ ЕКОЛОГІЯ

(керівник програми професор В.П.Замостян)

Навчальний рік	Українські викладачі			Іноземні викладачі
	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Старший викладач	
1996/97	6	5	—	—
1997/98	10	6	3	—
1998/99	9	5	1	—
ВСЬОГО	25	16	4	—

Українських викладачів за три навчальних роки працювало 45, з них докторів наук 55,56%, кандидатів наук 35,56%. Незважаючи на дедалі більше зацікавлення в світі екологічними проблемами, програма ще не вийшла на необхідні міжнародні контакти, хоча, гадаю, можна було б попрацювати активніше з метою пошуку зарубіжних університетів, зацікавлених у спільному одержанні гранта від TEMPUS або іншої подібної програми підтримки вищої школи.

**ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ
ПОЛІТОЛОГІЯ**

(керівник програми професор Ю.А.Мицик)

Навчальний рік	Українські викладачі			Іноземні викладачі
	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Старший викладач	
1996/97	2	6	—	2
1997/98	6	4	1	2
1998/99	3	6	1	1
ВСЬОГО	11	16	2	5

Українських викладачів за три навчальних роки працювало 29, з них докторів наук 37,93%, кандидатів наук 55,17%. Програма досить активно працює із зарубіжними партнерами, але недостатньо активно залучає до викладання українських фахівців найвищої кваліфікації, хоча їх, правду кажучи, у нас ще є й небагато, зважаючи на молодість української політології.

Табл. №15.

**ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ
ЕКОНОМІКА**

(керівник програми професор О.І.Ястремський)

Навчальний рік	Українські викладачі			Іноземні викладачі
	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Старший викладач	
1996/97	1	3	2	7
1997/98	1	3	2	15
1998/99	1	8	2	15
ВСЬОГО	3	14	6	37

Українських викладачів за три навчальних роки працювало 23, з них докторів наук 13,04%, кандидатів наук 60,87%. Це єдина магістерська програма, де працює переважна більшість іноземних викладачів (всі доктори наук — Ph.D.) — 61,67%. Такий стан зумовлено підтримкою програми міжнародними інституціями.

Табл. №16.

**ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ
ФІЛОСОФІЯ**

(керівник програми професор В.С.Горський)

Навчальний рік	Українські викладачі			Іноземні викладачі
	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Старший викладач	
1996/97	6	4	—	1
1997/98	6	7	—	1
1998/99	7	5	—	1
ВСЬОГО	19	16	—	3

Українських викладачів за три навчальних роки працювало 35, з них докторів наук 54,29%, кандидатів наук 45,71%.

Табл. №17.

**ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ
СОЦІОЛОГІЯ**

(керівник програми доктор філософських наук В.Є.Хмелько)

Навчальний рік	Українські викладачі			Іноземні викладачі
	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Старший викладач	
1996/97	4	3	—	—
1997/98	7	4	—	—
1998/99	7	3	—	—
ВСЬОГО	18	10	—	—

Українських викладачів за три навчальних роки працювало 28, з них докторів наук 64,29%, кандидатів наук 35,71%. На жаль, програма, яка має тісно співпрацювати з КМІС, не використовує зв'язки із зарубіжними науковими інституціями в навчальному процесі, що ще раз підтверджує відірваність КМІС від турбот НаУКМА.

Табл. №18.

**ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ
ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ ТА КОМПАРАТИВІСТИКА**

(керівник програми професор В.П.Моренець)

Навчальний рік	Українські викладачі				Іноземні викладачі
	Член-кор. НАН України	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Старший викладач	
1996/97	1	3	4	—	1
1997/98	1	5	6	—	—
1998/99	1	5	6	—	—
ВСЬОГО	3	13	16	—	1

Українських викладачів за три навчальних роки працювало 32, з них членів кореспондентів НАН України, докторів наук 50%, кандидатів наук 50%. Проте недостатньо залучалися до викладання іноземні фахівці.

Табл. №19.

**ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ
ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ**

(керівник програми професор Ю.А.Мицик)

Навчальний рік	Українські викладачі				Іноземні викладачі
	Академік НАН України	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Старший викладач	
1996/97	1	4	3	1	2
1997/98	1	3	8	1	2
1998/99	—	5	7	1	1
ВСЬОГО	2	12	18	3	5

Українських викладачів за три навчальних роки працювало 35, з них академіків НАН України, докторів наук 40%, кандидатів наук 52,43%.

Табл. №20.

**ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ
БІОЛОГІЯ**

(керівник програми член-кореспондент НАН України Г.В.Донченко)

Навчальний рік	Українські викладачі				Іноземні викладачі
	Академік НАН України	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Старший викладач	
1997/98	—	9	3	—	—
1998/99	1	7	6	1	—
ВСЬОГО	1	16	9	1	—

Українських викладачів за два навчальних роки працювало 27, з них академіків НАН України, докторів наук 63,96%, кандидатів наук 33,33%. Так само, як і на програмі з екології, не використовується потенціал наших зарубіжних партнерів.

Табл. №21.

ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД МАГІСТЕРСЬКИХ ПРОГРАМ

Навчальний рік	Українські викладачі					Іноземні викладачі
	Академік НАН України	Член-кор. НАН України	Докт. наук, професор	Канд. наук, доцент	Старший викладач / асистент	
1995/96	—	—	1	1	4/2	5
1996/97	1	1	32	29	7/2	11
1997/98	1	2	53	44	11/2	7
1998/99	1	2	52	48	9/1	4
ВСЬОГО	3	5	138	122	31/7	27

Отже, ми бачимо, що професорсько-викладацький склад на магістерських програмах дуже високого рівня. Всього за чотири навчальних роки на них працювало 306 українських викладачів. З них найвищої кваліфікації (академіки, члени-кореспонденти НАН України, доктори наук, професори) — 146 (або 47,71%), кандидати наук, доценти — 122 (або 39,87%), без наукових ступенів і звань — 38 (або 12,42%). Проте якщо в програмі з *соціальної роботи* малу кількість докторів наук, що беруть участь в її реалізації, можна пояснити об'єктивним станом речей в цій новій для України ділянці, то в програмах із *всесвітньої історії* та *політології* ще далеко не використано науковий потенціал української професури. А програмам з *теорії та історії культури*, *історії*, *теорії літератури* та *компаративістики*, *соціології*, *екології*, *біології* потрібно поживати міжнародні контакти.

Поки що конкурси при вступі на магістерські програми не були великими, оскільки на них вступали в основному наші випускники бакалаврських програм, але вже цього року до них приєднуються випускники Острозької академії, а з наступного — і випускники МФ НаУКМА. Всього за роки функціонування магістерських програм до них вступав 661 абітурієнт, зараховано студентами 83,83% з них. Середній конкурс становив 1,2 особи на одне місце. Цікаво, що з абітурієнтів 441 був випускником НаУКМА, з них вступило на магістерські програми 382 (або 86,62%), випускників інших ВЗО було 220, з них вступило 157 (або 71,36%). Тобто підготовка наших бакалаврів пересічно здійснюється на вищому рівні, ніж в інших університетах.

Дані про студентів і випускників магістерських програм відображені в табл. №22, де **А** означає кількість абітурієнтів, **С** — кількість прийнятих студентів.

Табл. №22.

Програми	1995/96			1996/97			1997/98			1998/99		
	А	С	Випуск 1997	А	С	Випуск 1998	А	С	Випуск 1999	А	С	Випуск 2000
Соціальна робота	17	17	15	12	12	6	22	22	≈14	21	17	?
Теорія та історія культ.	—	—	—	25	18	17	20	19	≈19	20	16	?
Історія, теорія літератури і компаративістика	—	—	—	20	15	12	17	16	≈13	19	15	?
Філософія	—	—	—	12	12	7	15	15	≈9	10	10	?
Всесвітня історія	—	—	—	15	14	6	15	14	≈15	11	8	?
Соціологія	—	—	—	11	10	6	17	13	≈12	15	15	?
Політологія	—	—	—	21	18	12	21	20	≈14	16	14	?
Економічна теорія	—	—	—	55	39	19	64	42	≈32	94	57	?
Екологія	—	—	—	11	11	9	23	23	≈15	23	22	?
Біологія	—	—	—	—	—	—	10	10	≈9	10	10	?

З 545 студентів, зарахованих в усі роки на магістерські програми, на 1.05.1999 р. відраховано 106, 42 взяли академічні відпустки, в академічних відрядженнях був 21 студент. Найбільше відраховано студентів (31 особа) з програми *економічна теорія*. Але вона й найчисельніша — всього на неї було зараховано 136 студентів, і конкурс при вступі на цю програму був поки що найбільшим в НаУКМА — 1,57 особи на одне місце. “Економічна теорія” взагалі посідає осібне місце серед усіх наших магістерських програм. У 1996 році НаУКМА виграв конкурс на грант для цієї програми, що проводився Консорціумом економічних досліджень і освіти, громадсько-приватною організацією, яка об'єднує Фонд “Євразія” (за підтримки Агентства міжнародного розвитку США), Фонд Форда, Інститут відкритого суспільства, Благодійний фонд П'ю, Фонд Старра, Світовий Банк. Згодом до підтримки цієї програми приєдналися Міністерства зовнішніх справ Норвегії та Швеції. Сьогодні ця магістерська програма за кількістю студентів перевищила таку авторитетну установу як департамент економіки Бостонського університету. Слід відзначити й те, що наші вихованці показують вражаючі результати. Так, з 19 випускників 1998 року 8 вступили на докторські програми (Ph.D.) з економіки в західні університети, 3 — до аспірантури НаУКМА. Керівник департаменту професор О.І.Ястремський навіть схильний розглядати це як своєрідний світовий рекорд. Для порівняння — за інформацією О.І.Ястремського з 20—25 випускників економічного магістеріуму того ж Бостонського університету до докторських програм вступає 2—5 осіб. Звичайно, ми радіємо успіхам нашої програми і знаємо про намір КЕДО продовжити її фінансування і навіть виділити кошти для

відповідного ремонту нового приміщення для програми в буд. №10 по вул. Волоській. Але важливо вже сьогодні активно налаштовуватися на перехід до управління цією програмою власними силами з тим, щоб рівень і престижність її не зменшилися через кілька років. Для успішного розв'язання цієї проблеми департамент має необхідні інтелектуальні ресурси, а також важливий досвід, здобутий впродовж спільної з іноземними партнерами діяльності й під час стажувань за кордоном.

Добрий шанс поставити потужну магістерську програму ми маємо в галузі *правознавства*. Вже згадуваний проект Know How Fund розраховано на 1999—2001 роки і орієнтовано в основному на створення саме магістерської програми та правничої клініки. Сподіваюся, ми з великою користю для НаУКМА скористаємося досвідом та підтримкою відомих у Великій Британії правничих шкіл з Квінс Мері і Вестфілд коледж Лондонського університету та Лондонського коледжу права Англії і Уелса, які є нашими партнерами по виконанню цього гранту. Проте вже сьогодні треба шукати способи або продовжити в майбутньому цей грант, або зав'язати співпрацю з новими партнерами для утвердження й посилення магістерської програми з правознавства, що буде підготовлена в ближчий рік.

Інші магістерські програми також повинні шукати можливості подаватися на одержання грантів для їх розбудови. Без цього, враховуючи нинішній рівень державного фінансування НаУКМА, ми не можемо сподіватися на функціонування справді потужного магістеріуму.

Попереду створення ще двох програм — з *журналістики* (декан-організатор кандидат історичних наук Д.Б.Яневський) та з *адміністрування бізнесом*, так звана програма Master of Business Administration — *МБА* (керівник-організатор Школи бізнесу НаУКМА магістр з адміністрування бізнесом П.М.Шеремета). Ми розглядаємо заснування цих програм як вельми важливе завдання.

В Україні існує гостра потреба у журналістах високої кваліфікації, які були б фахівцями в певній галузі (приміром, економіка, політологія, соціологія, екологія тощо) і добре підготовленими для журналістської діяльності. Орієнтовно термін навчання на цій програмі передбачається 1,5 роки.

Оскільки НаУКМА розірвав договір з Центром приватизації, інвестицій і менеджменту про створення Міжнародної школи бізнесу при НаУКМА, почато підготовку до заснування власної Школи бізнесу. Орієнтовно вона прийме студентів на короткострокові програми в листопаді цього року. Очолює її випускник Школи бізнесу університету Емері (США) П.М.Шеремета, який ставить завдання створити таку школу, щоб вона відповідала міжнародним вимогам і, водночас, була адаптована для умов України. На сьогодні НаУКМА має грант від Know How Fund на підтримку створення саме магістерської програми з адміністрування бізнесом (*МБА*). Найбільша проблема Міжнародної школи бізнесу при НаУКМА, яка існувала три роки, полягала в тому, що, захопившись зароблянням грошей на короткотермінових та інших курсах, наші колеги з Центру приватизації, інвестицій і менеджменту забули про стратегічну мету школи — програму *МБА*. НаУКМА, по суті, виявився усунутим від керівництва Міжнародною школою бізнесу при НаУКМА. Саме цим було зумовлено розрив наших стосунків. Звичайно, наша власна Школа бізнесу не ігноруватиме різних фінансово вигідних короткотермінових курсів, які й планує розпочати в листопаді, але стратегічна мета полягає все-таки в створенні сильної магістерської програми, розрахованої орієнтовно на 2 роки. Звичайно, підготовка її вимагатиме часу, але починати слід уже сьогодні.

Найперше ж завдання, яке стоїть перед обома новими програмами, — складання навчальних планів, залучення викладачів і одержання відповідних ліцензій.

Логічним продовженням бакалаврату є створення магістерських програм в галузі комп'ютерних наук і правознавства. Кафедрі української мови слід би подумати про відкриття магістерської програми з української мови.

Спільним завданням для більшості існуючих магістерських програм є доведення фактичної кількості студентів до ліцензованих обсягів. Насамперед це стосується програм з біології, історії, філософії, що "хронічно" не добирають студентів. Засобами розв'язання цієї проблеми можуть бути зміни в порядку прийому студентів — скажімо, прийом без вступних іспитів (які, до речі, вимагають стрункішої структуралізації) випускників бакалаврату НаУКМА, Острозької академії та МФ НаУКМА, які мають середній рейтинг від 91 бала та бажають навчатися за тою самою спеціалізацією, а також активніша рекламна кампанія.

Головним же стратегічним завданням магістеріуму має стати його реальне інституційне виокремлення в окрему структуру НаУКМА, за зразком зарубіжних Graduate School.

АСПІРАНТУРА І ДОКТОРАНТУРА

Сьогодні аспірантура відкрита в НаУКМА та в Острозькій академії. Докторантура працює в НаУКМА. Важливість цих програм не викликає жодного сумніву. Турбота про молоду наукову зміну повинна бути постійно в полі нашої уваги.

У НаУКМА на сьогодні навчається 40 аспірантів (з них 5 для МФ НаУКМА) за 22 спеціальностями. В листопаді планується прийняти ще 52 аспіранти (з них 11 просить МФ НаУКМА) за 28⁹ спеціальностями. Вони забезпечені кваліфікованим науковим керівництвом і сподіваємося, що успішно підготують свої дисертаційні дослідження.

В Острозькій академії пішли особливим шляхом, одержавши як виняток дозвіл на створення аспірантури до акредитації. Звичайно, проблема висококваліфікованих кадрів в Острозі найгостріша, але треба б уникати самодіяльності. Бо чи всі аспіранти мають відповідного рівня керівників, чи достатні ресурси бібліотеки Острозької академії і т.ін.? Тут є питання. Тож чи не слід поєднувати обмежені можливості своєї власної аспірантури з усе-таки потужнішою базою НаУКМА? Звичайно, час покаже, наскільки справдяться сподівання Острозької академії на власні сили. Будемо дуже радіти їхнім успіхам, і все ж варто не ігнорувати аспірантуру НаУКМА.

В докторантурі НаУКМА на сьогодні навчається 7 осіб (І.В.Чичкань — спеціальність *математичне та програмне забезпечення*; Ю.В.Боднарчук — *алгебра, теорія чисел та математична логіка*; Т.С.Голіченко — *історія філософії*; О.П.Дем'янчук — *галузеве управління*; Ю.Л.Зуб — *неорганічна хімія*; О.П.Павлюк — *історія України*; М.Л.Ткачук — *історія філософії*). У вересні ц.р. планується прийняти ще 4 докторанти. Один з наших докторантів, І.В.Чичкань, уже скоро має виходити на захист дисертації, і тоді ми зможемо визначити ефективність цих програм. Проте здається, що у нас іще не налагоджено відповідний контроль за ходом виконання дисертаційних досліджень, і цьому слід приділити більше уваги проректору з наукової роботи професору М.Т.Брику, якому підпорядковуються програми підготовки аспірантів і докторантів.

У ВАК України зареєстровано видання "Наукових записок" НаУКМА, які виходять у вигляді 13 окремих випусків (12 тематичних і 1 — за матеріалами щорічної загальноуніверситетської наукової конференції) та 4 випусків альманаху "Магістеріум". На сьогодні вже вийшли 6 випусків в серіях "Філософія та релігієзнавство", "Культура", "Історія", "Філологія", "Природничі науки", "Економіка"¹⁰. Вийшли також два випуски альманаху "Магістеріум" в серіях "Історико-філософські студії" та "Літературознавчі студії" і два випуски "Культурологічних студій".

Також у ВАК зареєстровано окремі розділи "Наукових записок" Острозької академії (вийшов I том у двох частинах).

Видано також перший том "Наукових праць" МФ НаУКМА. Проте треба пройти реєстрацію цього видання у ВАК, щоб публікації в ньому зараховувалися при захисті дисертацій.

Україна назрілою на сьогодні є вже й необхідність мати власні спецради по захисту кандидатських і докторських дисертацій. Якщо раніше це питання в НаУКМА не стояло на порядку денному, то нині воно потребує вирішення. Тим більше, що за нашим науковим потенціалом ми маємо абсолютну можливість створити принаймні 3 спеціалізовані вчені ради (філологічні науки, філософія і соціологія, екологія).

НАУКОВА РОБОТА

У концепції діяльності НаУКМА однією з найважливіших тез є тісне поєднання навчальної і наукової роботи. Одним із значніших недоліків системи освіти в Україні була і ще й сьогодні лишається роз'єднаність навчального процесу й наукових досліджень. Така ситуація склалася через те, що сфера науки переважно розвивалася за радянського часу в системі Академії наук, а у вищій освіті нібито подавалися студентам уже результати, здобуті науковими інституціями. Це призвело в цілому до відчутного розриву між тим, що було справді останнім новим словом в науці, й тим, що

⁹ Математична логіка, теорія алгоритмів і дискретна математика; колоїдна хімія; біохімія; екологія; АСУ та прогресивні інформаційні системи; системи автоматизації проектування; історія України; всесвітня історія; історія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни; економічна теорія; економічно-математичні методи моделювання; економіка природокористування і охорона навколишнього середовища; розміщення продуктивних сил і регіональна економіка; історія філософії; філософська антропологія; українська література; література зарубіжних країн; порівняльне літературознавство; теорія літератури; професійна педагогіка; теорія та історія культури; теорія та історія соціології; методологія та методи соціологічних досліджень; соціологічна структура, соціологічні інститути та соціальні відносини; теорія та історія політичної науки; політичні інститути та процеси; політична культура та ідеологія; політичні проблеми міжнародних систем.

¹⁰ З 2000 року "Наукові записки" видаватимуться в таких серіях "Фізико-математичні науки", "Хімія", "Філософія", "Правознавство", "Історія", "Теорія і історія культури", "Біологія та екологія", "Економічні науки", "Політологія", "Соціологія", "Філологія", "Комп'ютерні науки". Планується в ближчі два роки надати їм статус передплатних видань.

вивчали студенти за підручниками. Тому наукові школи розвивалися доволі кволо, бо студенти одержували нові знання не з перших рук. В університетах переважно працювали вчені маловідомі, а основна сила зосереджувалася в різних академічних інститутах.

НаУКМА з перших днів своєї діяльності взяв курс на зняття цієї диспропорції, будуючи свою діяльність за зразками західних університетів, де й зосереджуються науковий потенціал країни.

Науковій роботі приділяється велика увага в нашій повсякденній діяльності. Звичайно, завдання це складне, бо створення наукових шкіл вимагає десятиліть і яскравих особистостей. Але ми почали впроваджувати цю ідею і досягли окремих успіхів. Шкодила нам певний час зміна кількох проректорів з наукової роботи — з різних причин пішли з цієї посади три особи, але з приходом в НаУКМА професора М.Т.Брика робота в цій сфері явно пожвавилася, стала постійною і набрала ознак фундаментальності. Так, щороку ми проводимо загальноуніверситетську наукову конференцію під загальною назвою "Україна: людина, суспільство, природа". Спершу ці конференції мали досить локальний характер, але з кожним роком набували вагомості й авторитету, і вже в цьогорічній конференції було представлено 313 доповідей (в тому числі 57 науковою молоддю — студентами та аспірантами) з важливих проблем у різних галузях науки. Всього ж у дискусіях на конференції взяло участь 493 учених (в тому числі 116 молодих науковців). До речі, Студентське наукове товариство НаУКМА (перші голови СНТ Сергій Горін і Олеся Блажевич енергійним початком діяльності товариства задали добрий тон в його роботі; сьогодні ним успішно керує Павло Грипак). Важливо й те, що в цьогорічній конференції солідно були представлені також наші філії, особливо МФ НаУКМА.

Щорічно в НаУКМА виконується в середньому 15—17 ініціативних наукових тем, третина яких фінансується з бюджету, а інші — за здобутими грантами.

В НаУКМА сьогодні працює 9 наукових центрів і 8 наукових лабораторій. Звичайно, ще не всі вони набрали потрібної сили — деякі з об'єктивних, а деякі і з суб'єктивних причин.

Реальні досягнення нині мають Центр із вивчення народонаселення України (керівник — професор І.М.Прибиткова), за час існування якого з 1992 року опубліковано 8 ґрунтовних монографій та навчальних посібників.

Велика робота здійснюється Центром європейських гуманітарних студій (керівник — кандидат філософських наук К.Б.Сігов), силами якого з 1992 року здійснено видання перекладів 12 книжок франкомовних філософів і готується до друку ще 7. Видано також 3 книги вітчизняних авторів. Виходить фундаментальний часопис "Дух і Літера" (№1-2, 3-4). Регулярно працює Семінар ім. І.Лисяка-Рудницького.

Центр екологічних досліджень (керівник — професор М.Т.Брик) створено лише в 1998 році, але в його рамках уже проведено значну роботу — відбулося 3 семінари-слухання з екологічних проблем із залученням представників законодавчої і виконавчої влади, наукових та громадських організацій. Проведено дві наукові конференції. Виконуються науково-дослідні роботи на загальну суму 100 тисяч гривень на рік.

Науково-дослідний центр "Спадщина Києво-Могилянської академії", який було засновано в 1992 році (керівник — кандидат історичних наук З.І.Хижняк), окрім поточної роботи по вивченню і пропаганді спадщини Києво-Могилянської академії, підготував до друку фундаментальний енциклопедичний довідник "Києво-Могилянська академія в іменах". Це глибоке дослідження введе в обіг величезну кількість невідомого матеріалу, яскраво розкриє велич Києво-Могилянської академії, її потужний внесок у розвиток науки й освіти. Видання планується здійснити в 2000 році.

Серйозні дослідження виконані в останні роки кафедрою економічної теорії департаменту економічних наук у галузі економіки перехідного періоду. В результаті виконання цієї наукової роботи досліджено джерела та функціональні форми економічного ризику з використанням сучасного математичного апарату, що дало можливість одночасно проаналізувати природу, форму і шляхи оптимізації цього феномена. Важливою рисою цих наукових робіт є широкий спектр застосування отриманих висновків. За матеріалами досліджень в 1997-1998 роках опубліковано 12 монографій і підручників.

Всього ж за 7,5 років існування НаУКМА нашими співробітниками видано 154 монографії, 11 довідників, 17 методичних посібників, 23 матеріали наукових конференцій, симпозіумів, семінарів. Професорсько-викладацький склад НаУКМА взяв участь у близько 300 наукових конференціях різного рівня. Щорічно співробітниками НаУКМА друкується 120—150 наукових статей, в тому числі й у престижних зарубіжних виданнях.

Стратегічним завданням у науковій роботі НаУКМА є істотне підвищення рівня і якості наукових досліджень та їхнє кількісне зростання. Необхідно ретельно проаналізувати роботу всіх наукових центрів та лабораторій, і визначитися, які з них життєспроможні й науково посилюють

університет, а які існують швидше на папері. Власне, Вчена рада вже розпочала цю роботу. Відверто слабкі й безперспективні центри доведеться найближчим часом закрити. Необхідно налагодити тісне наукове й навчальне співробітництво центрів з кафедрами — в ідеалі слід домогтися, щоб кожен науковий співробітник центру працював на відповідній кафедрі як викладач, а наукові зацікавлення центру й кафедри були близькі або взаємодоповнювалися.

Університет має стати науковим центром і саме тому престижним центром здобуття вищої освіти світового рівня. Такий акцент вимагає поглиблення інтеграції науки в навчальний процес. Сьогодні все-таки за інерцією деякі викладачі розглядають науковий компонент своєї діяльності як хоч і обов'язкову, але неважливу, часто формальну й докучливу “доважку” до основного — навчання студентів. З іншого боку, деякі наукові центри вважають свою діяльність абстрагованою від навчального процесу. Наші науково-дослідні та навчально-дослідні семінари, які за своєю природою повинні прищеплювати студентам бажання та вміння займатися науковою роботою, потяг до наукових досліджень, в більшості ще досить кволі й інертні.

Ознайомлення з роботою наукових підрозділів НаУКМА переконує, що організація діяльності існуючих і тих, що будуть створюватися, структурних одиниць повинна за своєю суттю підпорядковуватися концепції наукової діяльності університету. А саме, рамковій концепції “Україна: людина, суспільство, природа”. З метою наповнення її реальним змістом необхідно створювати й розвивати відповідні наукові структури, які ставали б організаційними важелями, що приводять у дію наукові ідеї й розробки. Схема організації наукової діяльності повинна мати такий вигляд: рамкова загальноуніверситетська концепція — конкретні наукові концепції — наукові структури (центри, інститути) — їх підрозділи. Такі структури повинні мати насамперед чітко сформульовану наукову проблематику (ідею), належні наукове, науково-організаційне, а також матеріально-технічне й фінансове забезпечення. Здійснення двох останніх пунктів значною мірою (а у випадку науково-технічних проектів — на 100%) повинно пов'язуватися з практичною реалізацією наукового потенціалу підрозділу. Тільки така структура наукової та науково-організаційної діяльності, схвалена Вченою радою і послідовно реалізована науковою частиною НаУКМА, може забезпечити створення у майбутньому наукових шкіл, які б мали високий авторитет у вченому світі й створили б університетові його науковий імідж.

Обов'язковою умовою успішного функціонування наукових структур є активне залучення до їх діяльності спудеїв різних рівнів, а також наукових співробітників, форми заохочення до співпраці яких можуть бути різними залежно від наукового та фінансового стану цих підрозділів.

Наукові структури повинні організовувати свою діяльність в основному на принципах фінансування і самозабезпечення, а фінансові органи університету цьому сприяти й допомагати.

Цілеспрямована робота по інтенсифікації наукових досліджень, особливо в галузі історії, проводиться і в Острозькій академії (проректор з наукової роботи — професор М.П.Ковальський), де, як уже зазначалося, з грудня 1994 року працює Острозьке відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського, перший на території Волині академічний гуманітарний осередок. У 1995 відкрито Острозький осередок Українського Історичного Товариства. З 1996 року проводяться щорічні підсумкові наукові конференції професорсько-викладацького складу та студентів. В Острозькій академії за участю вчених з України та зарубіжжя відбулося понад десять представницьких наукових конференцій, матеріали яких частково опубліковані. Особливо важливою є щорічна міжнародна науково-практична конференція під загальною темою “Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України”. Перша з них пройшла 1995 року, а цього літа вже відбудеться п'ята.

Як уже згадувалося, вийшов друком перший том “Наукових записок” Острозької академії, викладачі за час існування Острозької академії видали 5 монографій, 3 підручника, 5 навчальних посібників, 9 наукових збірок, 15 методичних розробок, опублікували 287 статей.

Плідно працює Студентське наукове товариство “Академік”, яке організувало кілька студентських наукових конференцій, активно представляє острозьку студентську науку на українських та міжнародних конференціях.

Свою нішу в науковому світі віднайшла і МФ НаУКМА (відповідальний за наукову роботу — перший проректор доцент О.П.Мещанінов). Основні дослідження вченими філії проводяться в таких напрямках: “Науково-освітнє забезпечення регіональної програми *Миколаївський навчальний національно-культурний комплекс*”, “Сучасні проблеми розвитку соціально-економічної сфери Українського Причорномор'я”, “Історія та сучасні соціально-політичні проблеми Причорномор'я”, “Наукове забезпечення розвитку продуктивних сил півдня України”, “Інтелектуальні системи та прогресивні комп'ютерні технології”, “Проблеми екологічної безпеки півдня України”. Результати

науково-дослідної роботи викладачі доповідають на щорічних “Могилянських читаннях МФ НаУКМА”, Студентське наукове товариство проводить щорічні День науки МФ НаУКМА і студентську наукову конференцію. Як уже згадувалося, МФ НаУКМА видала перший том своїх “Наукових праць”, видано кілька матеріалів наукових конференцій, посібників та методичних розробок. Співробітники філії за роки її існування видали 5 монографій, 5 підручників, 12 методичних розробок, 1 довідник, опублікували 144 статті.

Для перетворення всіх ВЗО Києво-Могилянської академії на справжні навчально-дослідні центри виховання майбутніх поколінь, притягальні для наукової й культурно-мистецької еліти України, необхідно розробити загальну довготермінову (скажімо, до 2015 року) стратегію розвитку. Далі важливо домогтися, щоб вона була спадкоємною, постійно коригувалася й виконувалась. Вузловими питаннями здійснення такої стратегії можуть бути:

- залучення провідних учених України до постійної роботи в наукових центрах, лабораторіях Києво-Могилянської академії та до одночасного викладання на кафедрах;
- залучення до навчання в аспірантурі й докторантурі талановитої молоді не тільки з НаУКМА та наших філій, але й з усієї України;
- започаткування й активна підтримка оригінальних наукових напрямів та шкіл;
- державна й недержавна підтримка у створенні сучасної матеріально-технічної бази наукових центрів та лабораторій;
- створення єдиної системи наукової та патентної інформації.

Звичайно, навіть часткове здійснення цього вимагає колосальних зусиль і коштів. Однак замкнене коло “неможливостей” мусить бути розірване спершу бодай в одній якійсь ланці. На початковому етапі це може бути створення сильних наукових груп (шкіл, центрів, лабораторій) з оригінальними науковими ідеями, теоретичними чи експериментальними розробками, які користуватимуться попитом у суспільстві. Таким чином необхідно здобувати незаперечний науковий авторитет, а за цим прийде й відповідна фінансова підтримка, бо є аксіомою: слабким і невідомим ніхто й ніколи ніяких коштів не запропонує.

Підсумовуючи, можна сказати, що зроблено перші дуже важливі кроки становлення нашої університетської науки, але попереду складні завдання, які можна і треба розв'язувати.

СПУДЕЙСЬКЕ ЖИТТЯ

Спудеями Києво-Могилянської академії є студенти, студенти резерву, вільні слухачі, аспіранти, докторанти, бурсаки в НаУКМА (слухачі ДДП), слухачі підготовчого відділення в Острозькій академії. Маємо також слухачів різних підготовчих курсів, які мріють стати спудеями.

Специфічний набір студентів до НаУКМА та його філій — через письмове анонімне тестування — довів свою продуктивність і ефективність. Ми можемо точно сказати, що відбираємо майбутніх студентів настільки об'єктивно, наскільки це взагалі можливо. Нестандартні колізії виникають і у нас, але розв'язувати їх вдається досить успішно, хоча, звісно, після кожної вступної кампанії ми наживаємо собі ворогів, незадоволених непохитністю наших принципів і неможливістю їх обійти.

Студенти НаУКМА, Острозької академії і МФ НаУКМА — це особливі студенти в Україні, що відзначають усі, — і прихильні до нас, і неприхильні. Вони значно розкутіші, жвавіші, демократичніші, амбітніші, підприємливіші й ініціативніші. Мають у кожному ВЗО студентську колегію — орган студентського самоврядування, що займається захистом прав та інтересів студентів, координує їхні стосунки з адміністрацією та викладачами, допомагає вирішувати спірні питання. Крім того, кожний ВЗО має свої студентські структури.

Важливим аспектом роботи зі студентами є не тільки їх навчання та залучення до наукової діяльності, але й турбота про майбутнє працевлаштування випускників. У НаУКМА наприкінці 1994 року було створено за підтримки Фонду “Євразія”, Коледжу Грента МакЮена (Едмонтон, Канада) та Канадсько-Української програми партнерства Центр працевлаштування студентів, який активно й продуктивно працює вже понад чотири роки. Мета Центру — допомога студентам і випускникам у пошуку праці та підготовка до контактів з майбутніми працедавцями. Він налагоджує міцні контакти між студентами та сучасним ринком праці, сприяє працевлаштуванню студентів на тимчасові та постійні місця роботи з повною або частковою зайнятістю, організовує стажування, літні практики, оформляє контракти зі студентами, які відпрацьовують у НаУКМА плату за навчальні послуги. Центр також повинен забезпечувати роботодавців інформацією про свої послуги та програми навчання в університеті.

За період діяльності Центру (теперішній керівник — кандидат хімічних наук О.Л.Гапич) він допоміг понад 700 студентам і випускникам знайти постійну або тимчасову роботу, місце стажування

тощо. Близько 70 студентів пройшли сеанси відеотренінгу з метою підготовки до спілкування з представниками зацікавлених структур. Центр підтримує контакти як з українськими, так і зі спільними підприємствами, організаціями та фірмами. Створена постійно оновлювана база даних, якою охоплено понад 90 фірм, що з ними підтримуються робочі стосунки. Проводяться семінари з написання резюме, з підготовки до інтерв'ю або співбесіди, розроблений і впроваджений тренінг "Командна робота", готуються семінари з розвитку навичок переконання та мистецтва презентації (так звані Powerful Presentation). За три останні роки видано 6 буклетів про діяльність Центру та збірку інформацій для індивідуальних пошукачів праці й служб працевлаштування, куди ввійшли матеріали семінарів Центру та видань служб працевлаштування Канади, США, Англії, Шотландії, перекладені й опрацьовані співробітниками Центру, а також приклади з власного досвіду.

Центром організовано 6 Ярмарків кар'єри і Днів кар'єри. Проведено презентації понад 20 компаній. Відбулося 2 міжвузівські конференції з проблем працевлаштування молоді, в яких взяли участь представники тридцяти ВЗО, проведено виїзні семінари ще в двадцяти вищих школах.

Центр активно працює в напрямку одержання різних грантів (здобуто 5 грантів) та залучення спонсорських внесків.

Проте хочеться побажати Центрові цілеспрямованішої активності в роботі з власне українськими роботодавцями. Хоча й фінансова ситуація у зарубіжних та спільних компаніях значно краща, але все-таки ми повинні насамперед готувати фахівців для України. Адміністрації НаУКМА зі свого боку необхідно проаналізувати потреби Центру в приміщеннях і, в разі необхідності, вирішити це питання.

У НаУКМА спудеї реалізують свої ідеї в Студентському науковому товаристві, Спудейському братстві, Радіо-СМІТ, Товаристві студіюючої пластової молоді, Товаристві шанувальників класичної музики, Творчій лабораторії старовинної музики, Асоціації молодих політологів, Спільці студентів-правників, AEGEE-KYIV, Товаристві ГАРД, Полтавському і Галицькому земляцтвах, Академічній хоровій капелі "Почайна", Товаристві Соціум - "І, Студентському кіноклубі, Студентському експериментальному театрі "LUDUS", Старостаті гуртожитку та в інших.

Студенти НаУКМА робили і далі роблять спроби засновувати свої власні видання. За час існування університету вони видавали журнали "Могила", "Колесо", "Центр Європи", "Робот", "ZACADA", "Підземний перехід", газети "Міст", "Муза", "Поки на platz'u", "Вік Ночі", "Юний Сковородіанець", "ВІСНИК магістерської програми з економічних наук" (випуски виходять українською і англійською), "TERRA Академія", "Колега"... І хоча більшість із них виявилися недовговічними, вітати такі студентські ініціативи необхідно. Молоді притаманне прагнення до незвичного, часом епатажного, але ми знаємо, що будь-які починання можуть дати серйозні результати. Так, наприклад, створений за підтримки студентів журнал "Кіно-Театр" (головний редактор Л.І.Брюховецька) став сьогодні чи не єдиним часописом, який аналізує і пропагує кіно- й театральне мистецтво України. Він став загальноукраїнським передплатним виданням — на сьогодні вже вийшло 23 числа його. І журнал дедалі увиразнюється, набуває модерного вигляду.

В Острозькій академії так само існують різні студентські структури — Братство спудеїв, СНТ "Академік", студентська колегія, студентський театр тощо. Видається газета "Острозька академія".

У МФ НаУКМА працюють студентська колегія, Студентське наукове товариство, студентський театр та ін. Студентами видається газета "Вагант".

Важливим аспектом перебування студентів в університеті є набуття ними, крім знань, громадянської позиції патріотичної спрямованості, що ми розглядаємо як один із важливих аспектів їхнього виховання. Це підкреслювалося ще в першій заяві Української Наукової Асоціації про необхідність відродження Києво-Могилянської академії, коли декларувалося, що майбутній університет має стати "одним з осередків морального та духовного відродження української нації". Як відомо, все офіційне життя НаУКМА проходить в українській мові (англійська, як друга робоча мова, вживається переважно в навчальному процесі). Проте негативні тенденції в українізації нашого суспільства, які ми, на жаль, спостерігаємо в останні чотири роки, не могли не позначитися і на мовній ситуації в Академії. Молоді люди приходять до нас з різних регіонів, з різних суспільних верств, і ми з прикрістю зауважуємо, що чимало студентів ще не прийняли українську мову як природне явище, таке, мов людське дихання, над яким не замислюються, коли воно є. Ми знаємо, що в неофіційному спілкуванні між собою студенти нерідко переходять на російську, оскільки досі виховувалися переважно в зросійщеному середовищі. Це дуже делікатна проблема, яку ми постійно тримаємо в полі нашого зору, і розуміємо, що суто адміністративними засобами її не роз'язати. Звичайно, в НаУКМА та й МФ НаУКМА мовна ситуація багато краща, ніж в інших вищих навчальних закладах України (в Острозькій академії такої проблеми взагалі не існує, бо вона є часткою

природного україномовного середовища маленького волинського містечка). Ми спостерігаємо також, що з роками навчання в НаУКМА студенти українізуються. Хоча проблема ця дуже серйозна, і серйозна в масштабах усієї країни.

Наприкінці минулого року я провів достатньо широке опитування серед викладачів та студентів про статус української мови в НаУКМА. Це опитування показало, що обидві групи респондентів занепокоєні станом україномовлення, але насамперед співвідносять його із загальною ситуацією в Україні. Виділено такі з причин мовного нігілізму:

- 1). Тяжкі проблеми з національною самоідентифікацією українців після понад трьохсотлітнього національного гноблення, яке було особливо витончено-підступним за радянського часу.
- 2). Виразна нівеляція, після короткого позитивного сплеску кінця 80-х — початку 90-х років, національної спрямованості у внутрішній і зовнішній політиці сучасної незалежної України.
- 3). Кон'юнктурна орієнтація вчорашніх "інтернаціоналістів" на формування в Україні придатного для маніпулювання безкореневого "громадянського суспільства".
- 4). Домінування люмпенізованого "гомо советікус" як соціального типу.
- 5). Відсутність в Україні мовних вимог до претендентів на державні пости.
- 6). Брак високоякісної україномовної літератури з різних (якщо практично не всіх) галузей.
- 7). Брак національно свідомих кадрів.
- 8). Побутова мова спілкування більшості родин у великих містах поки що залишається переважно російською.

Розуміємо й те, що тяжкий економічний стан незалежної України накладає відбиток і на ставлення багатьох громадян до мови. Кафедра економічної теорії навіть опрацьовує гіпотезу про залежність між економічною ситуацією і ставленням народу до державності, найпомітнішим (звичайно, не єдиним) виявом якого є ставлення до державної мови.

Проте є проблеми, хоч значною мірою й похідні від загальнодержавних, але суто наші, університетські:

- 1). Пасивність у мовному питанні значної маси викладачів, співробітників і студентів.
- 2). Відсутність затвердженої ректоратом комплексної програми практичного утвердження української мови в НаУКМА.
- 3). Непомітність дій кафедри української мови у вирішенні цього питання в НаУКМА.
- 4). Непродуманість оформлення інтер'єрів університетських будинків, невикористання можливостей і через цей аспект впливати на виховання студентів.
- 5). Гострий брак сучасних україномовних підручників.
- 6). Необхідність включення в оцінку усіх без винятку письмових робіт студентів мінімум 10% балів за мовну грамотність і жорсткий контроль за виконанням цієї вимоги.
- 7). Необхідність запровадження курсів удосконалення мови для співробітників НаУКМА.

Не драматизуючи ситуацію, бо все-таки певних успіхів у цьому ми досягли, слід і далі цілеспрямовано (або навіть — значно цілеспрямованіше) працювати в напрямку контролю за дотриманням мовного режиму в НаУКМА. Необхідно розробити систему не покарань за його порушення (вони не принесуть бажаного ефекту; навпаки можуть викликати психологічний спротив), а систему мотивацій, що буде значно дієвіше. Про це добре сказав завідувач кафедри соціології В.Є.Хмелько: "Для повернення РОСІЙСЬКОМОВНИХ людей РОЗУМОВОЇ праці до української мови потрібно створювати досить потужну МОТИВАЦІЮ. І особливо ситуацію ДУХОВНО-ЦІННІСНУ". А склалося у нас так, що, за влучним висловом П.І.Голода, завідувача кафедри фізико-математичних наук, "всі ніби "за", але органічну потребу говорити українською мовою відчують не всі". Або, як зазначив декан факультету правничих наук В.М.Сущенко, "позиція переважної більшості студентів і викладачів з приводу практики вживання української мови є нейтральною, а з точки зору її застосування в НаУКМА — підпорядкована існуючим правилам, а не внутрішньому переконанню". А ми знаємо, що продуктивним може бути лише те, що йде не від примусу чи припису, а саме від особистісного переконання. Тому тут треба допомагати людям, звичайно, якщо є їхнє бажання.

Питання мови це не тільки питання мовної культури, це й питання глибини та креативності мислення людини, адже психологи давно довели, що мовою не формулюються, але формуються думки. Отже продуктивне вирішення мовних проблем — це підвищення якості фахової підготовки наших випускників.

Крім того, аморфність у ставленні до мови культивує таке знайоме нам з радянського часу деструктивне для особистості, та й для суспільства в цілому, роздвоєння душі. Про це точно сказала директор Наукової бібліотеки НаУКМА Т.О.Ярошенко: "Студенти "чудово" реагують, коли чують українську мову лише на офіційному рівні, і тут же — російську в спілкуванні співробітників між

собою. Це — ніби подвійна гра, лише потрібно дотримуватися правил — мова державна тільки в офіційних зверненнях, лекціях, виступах тощо. В усіх інших випадках — як кому зручно“.

Минулого року група студентів НаУКМА за організаційного керівництва Галини Андрійко (ДЕН—IV) провели цікаве дослідження щодо вживання української мови студентами та їхнього ставлення до деяких аспектів навчання в НаУКМА. Всього було опитано 285 студентів усіх факультетів і департаментів пропорційно їхній загальній кількості. Національний склад респондентів становив: українців — 87,8%, росіян — 7,9%, представників інших національностей — 4,3%. Результати дослідження спонукають до певних роздумів. Деякі дані, одержані студентами, зафіксовано в табл. №№23 і 24.

ВОЛОДІННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ СТУДЕНТАМИ НаУКМА

Табл. №23.

Знання української мови до вступу в НАУКМА		Сьогоднішня міра володіння українською мовою		Самооцінка власної грамотності	
Самооцінка	%% відповідей	Самооцінка	%% відповідей	Самооцінка	%% відповідей
Відмінно	23,1	Вільно	63,1	Відмінно	32,5
Добре	55,6	Добре	28,0	Добре	51,4
Важко сказати	9,0	Важко сказати	3,9	Важко сказати	10,4
Задовільно	9,0	Задовільно	4,3	Задовільно	5,4
Незадовільно	3,2	Незадовільно	0,7	Незадовільно	0,4

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Табл. №24.

	Мова, якою користуєтеся в навчанні	Мова, якою думаете	Мова батька / матері	Мова спілкування з давніми / новими друзями	Мова спілкування з однокурсниками	Мова, якою ведете листування	Відповідає, коли звертаються до вас російською	Відповідає, коли звертаються до вас українською	Звертається самі на вулиці до перехожих
Відповідь	%%	%%	%%	%%	%%	%%	%%	%%	%%
Виключно українськ.	80,1	22,2	28,7 / 32,6	11,3 / 15,6	14,2	24,8	11,0	76,4	20,3
Переважно українськ.	16,7	21,9	17,2 / 14,0	17,0 / 16,7	34,8	9,3	20,6	15,4	27,0
Важко відповісти	2,1	20,8	9,0 / 7,2	12,8 / 20,9	27,3	13,0	7,1	2,5	16,0
Переважно російська	0,7	24,0	20,5 / 19,4	38,3 / 29,8	20,9	26,1	21,7	5,0	26,3
Виключно російська	0,4	11,1	24,6 / 26,9	20,6 / 17,0	2,8	26,7	39,5	0,7	10,3

Рівень затребування суспільством фахівців, котрі володіють українською мовою на такому рівні як студенти НаУКМА, ще доволі низький, хоча, безперечно, він уже значно вищий, ніж за радянського часу. Студенти, які сьогодні десь працюють, на запитання про мову, якою їм доводиться користуватися на роботі, відповіли так: виключно українською — 33,3%, і українською, і російською — 41,9%, виключно російською — 24,7%.

Цікаві орієнтації студентів НаУКМА на мову преси, фільмів та передач телебачення та кореляція їх із мовою навчання в школі. На запитання про перевагаючу бажаність мови в цих сферах одержано відповіді, відображені в табл. №25.

Табл. №25.

	Вибір мови преси (%%)	Вибір мови фільмів і телепередач (%%)	Мова навчання в школі (%%)	
Українською	42,2	42,4	Тільки українська	35,1
Швидше українською	16,6	16,2	Переважно українська	20,8
Важко сказати	20,6	21,6	Важко сказати	4,7
Швидше російською	12,6	14,4	Переважно російська	19,0
Російською	7,9	5,4	Тільки російська	20,4

Цікаві результати одержано при намаганні з'ясувати, наскільки змінилася частота вживання молодими людьми української мови після вступу до НаУКМА. Гадаю, що це співвідносно з рівнем викладання мови в університеті (табл. №26).

Табл. №26.

Рівень викладання укр. мови в НаУКМА		Зміна у вживанні укр. мови після вступу до НаУКМА	
Відповідь	%%	Відповідь	%%
Цілком задовільний	45,3	Значно частіше вживаю	44,4
Швидше задовільний	36,2	Трохи частіше вживаю	25,6
Важко сказати	8,0	Так само вживаю	6,0
Швидше незадовільний	8,7	Трохи рідше вживаю	2,5
Зовсім незадовільний	1,8	Значно рідше вживаю	1,4

Звісна річ, україноспрямована громадянська позиція студентів визначається не просто їхнім ставленням до мови (хоча це надзвичайно важливо в обставинах нашої сучасної держави), але цілим контекстом існуючих проблем. Деякі з них відображено в табл. №№ 27 і 28.

Табл. №27.

Ставлення до впровадження двох державних мов		Чи існує загроза з боку російської мови по відношенню до української		Як мають розвиватися відносини між Україною та Росією	
Відповідь	%%	Відповідь	%%	Відповідь	%%
Недоцільно	75,9	Так	55,0	Як з іншими державами	56,0
Важко сказати	14,0	Важко сказати	23,4	Дружні, без віз	42,6
Доцільно	10,1	Ні	21,6	Необхідність об'єднатися	1,4

Табл. №28.

Ви - частина українського народу	Вибори - обов'язок кожного громадянина	Ви виявляєте цікавість до української культури та історії	Наскільки добре ви знаєте українські традиції	
Відповідь	%%	%%	Відповідь	%%
Так	83,5	56,5	Дуже добре	12,9
Швидше так	8,6	21,6	Швидше добре	50,4
Важко сказати	5,0	8,3	Важко сказати	18,3
Швидше ні	1,8	5,8	Швидше погано	15,8
Ні	1,1	7,9	Погано	2,5

Ясна річ, дуже багато важить також і позиція викладачів (думаю, нам все-таки треба скласти комплексну систему виховавчих заходів), і позиція студентства. Деканату студентів (декан С.М.Горін; до речі, наш випускник, який, крім усього іншого, знає цю проблему ізсередини) необхідно зайняти тут активнішу, а головне — дієву позицію. Багатьом студентам це болить, вони шукають відповіді на непрості питання. І наш обов'язок — допомогти молодим людям. А справді є надзвичайно цікаві й продуктивні судження з цього приводу. Ректор НаУКМА С.С.Іванюк запропонував студентам, які слухали його курс, поділитися думками з приводу функціонування української мови в НаУКМА і в Україні взагалі. Деякі з цих думок є серйозними спонуками для нашої планової, не наосліп роботи. Незважаючи на те, що наступні цитати ніби “не вписуються” в жанр і спрямованість звітної доповіді, я все-таки наважуся навести кілька висловлювань студентів — бодай як “поживу” для наших — дорослих — роздумів.

Д.Губенко: “До того, як я вступив до “Могилянки”, мене часто охоплював відчай, бо здавалося, що українська мова вже давно вимерла (я зростав у Києві, у російськомовному оточенні). Тут я знайшов те, чого так прагнув, — україномовне спілкування, але я не забув, що там, назовні, все лишилося по-старому. А саме: мої однолітки, потеревенивши удома таким-сяким суржилом, виходять на вулицю, щоб поговорити з такими ж друзями “па-руські”. Так само і їхні батьки, виходячи на роботу, залишають українську вдома, як капці. Оцей жажливий комплекс меншовартості і далі живе у нашому півміському-півсільському українстві.”

Т. Дарадан: “Для України, зважаючи на її історичний досвід, більш властивий шлях реабілітації, відродження мови батьків. Саме в цьому полягає самовизначення сучасної культури, яка, врешті, формується у стінах НаУКМА. Та, на жаль, мовна проблема набуває своєї гостроти не тільки на політичному ґрунті, а й на науковому. Києво-Могилянська академія, що, здавалося б, мала стати осередком усього українського, не виконує цієї функції. Незважаючи на те, що було впроваджено ряд „запобіжних заходів“ (оголошення, пісні в радіоефірі українською та англійською мовами тощо), пропаганда не вплинула на мовну ситуацію в академії. Воно й не дивно, адже корені проблеми сягають за межі ділового спілкування, скоріше, у сферу родинних стосунків. Якщо людина говорить російською мовою вдома, відповідно, вона не змінить своєї звички за інших умов, у даному випадку в університеті. Тут потрібний інший підхід до проблеми. Студент має проїнятися ідеєю мовної культури. На цьому етапі необхідно, щоб викладачі не тільки констатували факт, зазначаючи, що потрібно говорити українською мовою, а й заохочували студентів до власного розгляду цього питання, обговорення його під час практичних занять. Велику роль відіграє авторитет викладача серед студентів, його аргументація на користь тієї чи іншої думки. Перший крок до розв'язання мовної проблеми вже було зроблено: на кафедрі соціології тривають дослідження мовної „приналежності“ студентів НаУКМА, філологам запропоновано курсову роботу на тему функціонування української мови в академії. Отже, з'являються конкретні перспективи побачити НаУКМА україномовним у ХХІ ст.”

О. Афанасьєва: “На власному прикладі можу зробити деякі висновки: якщо для мене, людини яка вчила українську мову в школі і на цей час в університеті, можливо зробити українську мову мовою повсякденного спілкування, то для моїх батьків, які не вчили української мови у жодному навчальному закладі, це не так легко, як здається. Звідси і виникає проблема, що у простому побутовому спілкуванні людина просто не має можливості розмовляти державною мовою.

Існує й інший аспект цієї проблеми, пов'язаний із психологією людини.

Людина чудово володіє українською мовою, але вона розмовляє цією мовою лише в умовах, які вимагають цього. Поза цими умовами з'являється інша мова — російська. Чому? А відповідь виявляється дуже проста: “А навіщо мені українська мова в побуті, я звик розмовляти російською і не бачу прямої необхідності щось змінювати, мене всі розуміють. Для мене російська мова не є ворожою, вона для мене така ж рідна як українська” (цитата з живих вуст).

На жаль, це дуже складне питання й вирішити його кількома роками просто неможливо. Так склалася історія народу, історія мови. Багаторічне панування російської мови залишило великий слід на новій історії нової держави.

Необхідно навчитися не тільки пробачати помилки минулого, але й не повторювати їх. Не треба ненавидіти російську мову, все ж ця мова братнього нам народу. Винна не мова. Хотілося б, щоб ми навчилися поважати й шанувати свою мову. Мову, якій довелося стільки пережити, пройти такий шлях перешкод, і все ж таки вижити й відродитися.”

Д. Іщенко: “Власне кажучи, проблема функціонування української мови як в Україні, так і, зокрема, в НаУКМА має кілька сторін. Перша — це вживання української мови (на противагу поширеній, переважно у побуті, російській) у всіх сферах життя особи, якщо, звичайно, йдеться про представника українського етносу. Тут можна сказати, що, маючи офіційний статус, українська мова потребує, ймовірно, лише певного проміжку часу, за якого вона поверне собі втрачені за минулі століття позиції. Ця, перша, сторона проблеми, все ж, набула, як на сьогодні, серйозного характеру.

Наступною є природність і природа вживання української мови. Зрозуміло, що за десятки років домінування в суспільстві російської мови, остання відтіснила мову українську в багатьох сферах життя, витворивши тим самим чисто російський лексикон, приналежний саме до згаданих сфер життя. Повернення до вжитку української мови мусить, очевидно, пройти процес пристосування до особливостей різних галузей людської діяльності й створити вже український сучасний лексикон для кожної галузі, який, однак, мусить відповідати всім законам природи української мови. Слід зазначити, що інколи втілення української мови в життя відбувається досить штучними методами, які можуть мати негативний вплив на природність засвоєння мови населенням. Як приклад можна навести сучасний український молодіжний сленг. До недавнього часу сленг, зокрема сленг музичний (тобто мова шоу-бізнесу та різноманітних спрямувань молодіжної культури), був (в Україні) явищем суто російськомовним. Проте, з набуттям популярності (за значної допомоги рекламного бізнесу) музичних колективів, які користуються українською мовою у виконанні своїх творів, у вітчизняному шоу-бізнесі витворився й певний тип україномовного сленгу, орієнтованого переважно на західноєвропейську і, головним чином, американську шоу-культуру, копіювання рис якої позбавляє великою мірою новостворену молодіжну лексику власне українського звучання. Американізованість

української мови — явище, яке можна спостерігати зараз серед української молоді, не відповідає, на мою думку, саме природі нашої мови, погіршуючи вимову, яка, власне, потребує ретельної роботи з нею та захисту як від російського, так і від американського впливів. Те ж саме стосується й лексики та мовних особливостей інших сторін людської діяльності. Очевидно, кожна складова мови, яка повертається до сучасного вжитку, має бути пристосована саме до культури і природи української мови, зберігаючи її красу й у звучанні своєму не зазнаючи чужих впливів.

Отже, теперішнє існування й розвиток української мови є явищем, що перебуває, я вважаю, лише на одній із стадій свого формування й вимагає до себе уваги всього українського суспільства.

Є над чим подумати, формуючи нашу комплексну програму практичного утвердження української мови в НаУКМА. Між іншим, дуже плідна пропозиція висловлена доцентом МФ НаУКМА, доктором технічних наук В.М.Бандурою про необхідність створення спеціального тесту з української мови (типу TOEFL) для викладачів Києво-Могилянської академії, щоб мобілізувати їх на вдосконалення своєї мови. Цікаво, що ініціювали цю ідею студенти МФ НаУКМА...

МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ

НаУКМА більш або менш активно на різних рівнях співпрацює з понад 50 університетами різних країн. Це й не дивно, адже міжнародні зв'язки нашого університету, особливо зважаючи на двомовність його, тобто наявність як другої робочої мови англійської, утворюють поживний ґрунт для плідного співробітництва. Офіційні угоди укладені з 22 університетами з 11 країн. Не всі вони однаковою мірою працюють. І взагалі важливіші, може, так не угоди, як реальні зв'язки викладачів з викладачами, студентів зі студентами, кафедр з кафедрами, факультетів з факультетами. З деякими зарубіжними школами ми тісно співпрацюємо, навіть не маючи офіційних двосторонніх договорів. Назвати можна хоча б Центрально-Європейський університет (Угорщина), Університет м.Умео (Швеція), Дім наук про людину (Франція), Університет соціальних наук м.Тулузи (Франція), Дрезденський технічний університет (Німеччина), Католицький університет м.Любліна (Польща), Університет Джона Гопкінса (США), Школа соціальної роботи м.Любляна (Словенія), Балтиморський університет (США), Женевський університет (Швейцарія), Пітсбурзький університет (США) та багато інших. Найважливіше тут — знайти реальні точки дотику, взаємозацікавленості. В НаУКМА є ряд структурних підрозділів, які особливо плідно працюють з науковими центрами зарубіжних країн і мають у цій сфері й цікаві результати, і багатий досвід. Насамперед, це Школа соціальної роботи (керівник В.І.Полтавець), факультет правничих наук (декан В.М.Сущенко), Центр європейських гуманітарних студій (керівник К.Б.Сігов), Центр суспільно-політичних досліджень (керівник В.М.Якушик), Наукова бібліотека (директор Т.О.Ярошенко), кафедра філософії та релігієзнавства (завкафедри В.С.Горський), кафедра філології (завкафедри В.П.Моренець), Центр сходознавства (керівник В.Ф.Резаненко). Але треба так побудувати роботу кожного без винятку навчального й наукового підрозділу, щоб всі мали сталі стосунки з відповідними структурами закордонних університетів. Безперечно, такий стан зумовлює і проблема із знанням англійської мови нашими співробітниками. Думаю, що в майбутньому критерій володіння англійською повинен витримуватися дедалі жорсткіше, зокрема впливати й на рівень заробітної платні.

На жаль, ми не можемо сказати, що, при всій розвиненості в цілому наших контактів з іноземними партнерами, в цьому напрямку проводилася цілеспрямована, якщо хочете — планова, робота. Парадокс полягає в тому, що не ми шукаємо собі необхідних партнерів, а в більшості випадків вони знаходять нас. З одного боку, це свідчить про те, що нас знають і поважають за кордоном. Але з іншого, що ми ведемо тут недостатньо продуману політику. Я вважаю, що з приходом на посаду керівника відділу міжнародного співробітництва В.П.Яшенкова ситуація поступово починає поліпшуватися. Попередні керівники відділу (а їх змінилося троє) так і не змогли впоратися із завданнями, поставленими перед ними.

Ми погано "експлуатували" потенціал нашої Міжнародної консультаційної ради. А в її складі такі відомі вчені, як Збігнев Бжезінський (США), Богдан Гаврилишин (Швейцарія), Уїл Гудгієр (Австрія), Лоуренс Майсек (Канада), Роландас Павільйоніс (Литва), Роланд Піч (Німеччина), Юрій Шевельов (США), Іван Фізер (США), Ярослав Розумний (Канада), Поль Рікбор (Франція), Жорж Ніва (Швейцарія).

А чи достатньою мірою використано зустрічі, що відбулися в НаУКМА із такими всесвітньо відомими лідерами, як прем'єр-міністр Польщі Ганна Сухоцька, державний секретар США Мадлен Олбрайт, президент Фінляндії Мартті Ахтісаарі, прем'єр-міністр Канади Жан Крет'єн, принц Уельський Чарльз, Генеральний директор ЮНЕСКО Федеріко Майор, послы майже всіх держав,

акредитовані в Україні? Думаю, що недостатньо. Йдеться, звичайно, про подальші наші практичні кроки після таких візитів.

Погано ще налагоджено інформування зарубіжних студентів про можливості навчання в НаУКМА. А бажаючих, виявляється, є немало.

Кілька років працюють літні курси для іноземних студентів (координатор Л.Б.Кадуріна), проте об'єктивні обставини поки що не дозволяли їх достатньо розширити. Маю на увазі відсутність відповідного рівня житла для іноземців. Ми сподіваємося, що в ближчі півроку проблема буде вирішена й діяльність наша в цьому важливому напрямку активізується.

Великі надії на розширення наших зарубіжних зв'язків ми покладаємо на Японський центр при НаУКМА, який уже почав функціонувати, та на Гете-інститут і Британську Раду, які скоро свою діяльність проведуть на терені Академії.

Розширюють свої "зарубіжні обрії" й наші філії, особливо Острозька академія, проте в них так само є ще багато невирішених проблем, і організаційних, і кадрових.

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

У міру можливостей всі наші ВЗО займаються видавничою діяльністю, продукуючи не лише навчально-методичні матеріали для власного вжитку, але й видаючи різні дослідження, підручники, посібники. При НаУКМА ще в 1993 році був створений Видавничий дім "KM Academia" (директор Л.Ю.Копань), який сьогодні став чи не єдиним активнішим в Україні видавництвом, спрямованим саме на випуск і пропаганду української наукової та культурної думки. В Острозькій академії та в МФ НаУКМА працюють видавничі відділи, які в міру своїх можливостей також намагаються заповнювати лакуни в українському книговиданні.

Видавничий дім "KM Academia" на сьогодні вже випустив у світ 53 книги. І нам не соромно за жодну з них. Культура видання їх дуже висока. Невипадково наше видавництво перемогло в номінації "Просвітницько-виховна література" на конкурсі, що проходив у рамках Всеукраїнських днів книги та преси'99. Правда, слід відзначити, що в стосунках між НаУКМА та "KM Academia" донедавна були певні тертя. Гадаю, що коріння їх насамперед в обопільній неузгодженості дій як з боку університету, так і з боку видавців. Здається, організаційне рішення знайдено, й відтепер через посередництво нашого представника (В.Ф.Кобзар) ми будемо оперативно розв'язувати всі проблеми, що виникатимуть. Якщо суто видавничий аспект діяльності "KM Academia" не викликає якихось серйозних нарікань, то питанням маркетингу, сучасного менеджменту слід приділити якнайбільшу увагу. На часі також створення при видавництві редакції по випуску україномовних CD-ром'ів. Великі проблеми у нашої друкарні, пов'язані із переважно застарілим обладнанням. І тут університету слід шукати ресурси для допомоги. Проблема вельми фінансовістка, але її розв'язувати необхідно.

Видавничі потужності й можливості наших філій значно скромніші, але спроби налагодити випуск літератури слід всіляко вітати. Крім того, необхідно розробити систему координації дій і взаємодопомоги. Тоді наші успіхи в цій ділянці будуть ще помітнішими.

НаУКМА є співзасновником двох загальноукраїнських часописів, які стабільно виходять уже тривалий час, — "Кіно-Театр" та "Політологічна думка". З цього року НаУКМА почав видавати новий часопис "Урок української" (головний редактор С.С.Гречанюк), присвячений питанням викладання української мови і літератури.

На жаль, ніяк не вдається реалізувати ідею з виданням власної газети. Ми двічі робили таку спробу, але вийшло у 1992 році лише "нульове" число газети "ТАК" ("Трибуна Академії"). Можливо, зі створенням і утвердженням програми з журналістики й цієї мети буде досягнуто.

БІБЛІОТЕЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО Й НАУКОВОГО ПРОЦЕСІВ

Якщо розгалужені університетські комп'ютерні мережі можна сьогодні порівняти з кровоносними судинами, то серцем університету завжди залишатиметься бібліотека. І якщо в першому ми спостерігаємо певну стенокардію в процесі "інформаційного кровообігу", то серце НаУКМА, незважаючи на безліч проблем, живе й здорове. Без бібліотеки потужної, якісної, із добре вкомплектованим книжковим фондом, із модерною системою пошуку інформації неможливо уявити навчальний заклад.

Формуванню Наукової бібліотеки НаУКМА ми приділяли особливу увагу від першого дня нашого існування як майбутнього університету. Фонд бібліотеки почав складатися на початку 1992 року. Сьогодні можна цілком стверджувати, що ми маємо чи не найсучаснішу університетську бібліотеку в Україні.

ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ ФОНДУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НАУКМА

1992 рік	—38 465 примірників / 12 979 назв
1993 рік	—32 235 / 13 852
1994 рік	—20 404 / 10 115
1995 рік	—16 240 / 9 773
1996 рік	—18 326 / 10 397
1997 рік	—11 717 / 5 258
1998 рік	—10 417 / 2300
1999 рік (на 1.05) ¹¹	—4 435 / 1400

Загальний фонд Наукової бібліотеки НАУКМА на 1.05.1999 становить 224 819 примірників / 63 020 назв. У тому числі:

- основний книжковий фонд — 144 854 примірників / 65 480 назв, з них підручників близько 20 000 примірників / 2 000 назв;

- основний фонд періодичних видань — 18 555 примірників / близько 1000 назв;

- обмінно-резервний фонд — 61 414 примірників / 2540 назв.

В обробці перебуває близько 20 000 примірників.

Площа нашої Наукової бібліотеки — 2247 кв. м., проте, на жаль, вона розташована в різних корпусах, що створює певні незручності, які доведеться терпіти аж до будівництва нової бібліотеки.

Цінними є книжкові колекції, подаровані НАУКМА науковцями, письменниками, книголюбам, різними інституціями з України і з-за кордону. Найбільші колекції презентували НАУКМА В.Рінберг, Ф.Сарана, В.Терещенко, В.Заїка-Новацький, М.Богданов, П.Лавров, Ю.Покальчук, Й.Кисельов, Д.Павличко, В.Брюховецький, Ю.Зуб {всі з України}, Ю.Паславський із США, Я.Головач з Канади, В.Старицький з Німеччини, М.Марунчак з Канади, В.Вовк-Селянська з Бразилії, Д.Нитченко з Австралії, О.Зуєвський з Канади, Балтиморський університет (США), Р.Струць (Канада), М.Богачевська-Хом'як із США, О. та М.Антоновичі (США), В.Чубатий, (Канада), Товариство української мови у США, Green Library (Польща), Інститут Крібла (США), Бібліотека Конгресу США, УВАН у Канаді, Українська православна церква в Канаді, Британська Рада, Гете-інститут, Посольства Канади, США, Франції, Фінляндії, Великої Британії, Польщі, а також багато-багато інших приватних осіб та організацій.

Оскільки до 1995 року точна статистика за мовами видань не велася, то лише приблизно можна сказати, що у фондах НБ НАУКМА налічується 40% книжок іноземними мовами. Комплектування фонду відбувається випереджаючими темпами щодо україномовних видань. Наприклад, за даними надходжень 1998 року: українською мовою — 56%, російською — 18%, англійською — 19%, іншими — 7%.

У НБ НАУКМА зареєстровано 2 566 читачів. Відвідувань за 1998 рік — 207 031, книговидача — 330 739.

Звичайно, ще існують проблеми, пов'язані і з комплектуванням фондів, і з підготовкою відповідних приміщень, і з модерним обладнанням, і ще багато-багато з чим... Але головне — ми маємо прекрасний, відданий своїм завданням колектив, очолюваний високопрофесійним і дуже відповідальним, чітким керівником — Т.О.Ярошенко.

За сім років діяльності невеликим (на 1.01.1999 року — 39 співробітників) і молодим (середній вік — 33 роки) колективом НБ НАУКМА проведено величезну роботу по створенню бібліотеки.

Створено розгорнуту систему бібліотечно-інформаційного обслуговування читачів: бібліотека бакалаврату — відділ наукової літератури з трьома читальними залами, абонемент, відділ бібліографії із залами довідкової літератури та каталогів, бібліотека правничого факультету з абонементом і читальною залом, бібліотека магістеріуму з читальним залом, Американська бібліотека з читальною залом та абонементом, та систему обробки та збереження фондів: відділи комплектування та каталогування, книгозберігання, бібліографії, автоматизації.

Щороку бібліотека проводить до 50 книжкових виставок та презентацій (книг, колекцій тощо), до 10 наукових заходів (семінарів, круглих столів, конференцій).

НБ НАУКМА випущено в світ три видання ("КМА: Історія та відродження. Бібліографічний показник", "Методичні поради по укладанню списку літератури до наукової роботи", "Путівник по науковій бібліотеці"), підготовлено до друку 4 видання ("В.К.Житник. Біобібліографія", "Каталог

¹¹ Вибуття за сім років — 7 385 примірників / 2 994 назв.

книг Я.Головача“, “Праці викладачів НаУКМА та публікації про НаУКМА за 1992-1997 рр.“, “Книжковий знак наукової бібліотеки НаУКМА“).

Опубліковано 6 статей і доповідей, 17 тез, 7 випусків списку нових надходжень. Вийшло друком також 8 випусків бюлетеня “Бібліотечні новини“.

НБ НаУКМА першою серед бібліотек України створила свій Веб-сайт, одною з перших запровадила електронний каталог та систему електронної обробки документу за міжнародними форматами. Наша бібліотека є членом Міжнародної Федерації Бібліотечних Асоціацій, постійним членом Оргкомітету щорічної міжнародної конференції “Бібліотеки та асоціації в світі, що змінюється“. Т.О.Ярошенко є віце-президентом Української Бібліотечної Асоціації, а заступник директора НБ НаУКМА з автоматизації О.І.Архипська — керівником секції УБА. При НБ НаУКМА відкрито Київську філію Українсько-Американського доброчинного фонду “Сейбр-Світло“, який уже передав в Україну сотні тисяч книжок і розширює свою діяльність.

Бібліотека є зразковим структурним підрозділом щодо залучення грантів. Тільки за 1995-1998 роки тут реалізовано 34 проекти на загальну суму 322 808 американських доларів. Іншим підрозділам варто вивчити досвід НБ НаУКМА.

Велику роботу в напрямку розвитку наукових бібліотек проводять і наші філії, і тут їм істотно допомогла НА НаУКМА, передавши чимало дуплетної, але сучасної літератури.

Так, в Острозькій академії бібліотечний фонд складає близько 150 000 томів, а після приєднання фондів Острозької районної бібліотеки — 225 000 томів. Складається він з 33 тис. примірників економічної літератури, 35 тис. примірників правничої літератури, 30 тис. примірників історичної літератури, 35 тис. примірників культурологічної літератури, 17 тис. примірників літератури з іноземної філології.

В МФ НаУКМА на сьогодні створено бібліотечний фонд 42 535 примірників. Одержана у спадок від профкому суднобудівного заводу література в кількості 25 215 прим. постійно примножується (приріст її за роками становив: 1996/97 н.р. — 4 282 прим., 1997/98 н.р. — 7 186 прим., 1998/99 н.р. — 6 540 прим.).

Перед нашими всіма трьома бібліотеками вже сьогодні постали складні проблеми, пов'язані насамперед із якісним комплектуванням фонду, що вимагає значного фінансування, в тому числі й валютного. Але існують й інші нагальні завдання — насамперед, якісне просіювання фондів, особливо підручничого — нас не повинні просто тішити звітні цифри про сотні й десятки тисяч одиниць зберігання; ми ж здаємо собі звіт, скільки там застарілої літератури, особливо в Острозькій академії та й у МФ НаУКМА, де бібліотеки формувалися на фондах попередників, що не були вищими навчальними закладами. Треба думати про створення електронних каталогів в Острозькій академії та в МФ НаУКМА, про забезпеченість науковою періодикою, в тому числі зарубіжною. І це лише дециця проблем.

Якщо навіть взяти найбільш розвинену і найсучаснішу з наших бібліотек (у НаУКМА), то й там зауважимо перевантаженість й часто непристосованість читальних зал, украй перенаселені кабінети. Який у нас ще керівник підрозділу ділить робоче місце в одному кабінеті разом з двома своїми співробітниками? І до того ж у цьому самому невеликому кабінеті розміщено обладнання для виготовлення читацьких квитків. Украй погано забезпечена бібліотека телефонним зв'язком і т.д., і т.ін. Отже нагальною постає проблема будівництва нової, сучасної, відповідної вимогам університету бібліотеки. А дівчата-бібліотекарки великодушно вибачать, що не можемо все це зробити негайно. Найдивовижніше, що ці милі дівчата не ремствують, а з ранку до пізнього вечора з усіх своїх сил намагаються створити найкращі умови для забезпечення потреб студентів та викладачів НаУКМА. Вони їх справді обслуговують! І все це робиться доброзичливо, якісно, по-справжньому професійно.

ОБСЛУГОВУЮЧІ СТРУКТУРИ

Як усяка велика установа (а в НаУКМА сьогодні тільки на постійній роботі працює 521 особа, а ще плюс суміжники; в Острозькій академії — 184, в МФ НаУКМА — 172) ми потребуємо значної кількості обслуговуючих структур. Різні їхні функції, різні сфери діяльності, але всі вони покликані саме обслуговувати. Треба сказати, що в переважній більшості нам вдалося укомплектувати штат професіоналами. Особливо складною на початку була ділянка, пов'язана з господарським “супроводом“ життя Академії. Проте, нині тут проєктор з АГД В.І.Дідовець та проректор з капітального будівництва І.М.Руденко більш-менш наводять лад.

Так, ми спокійні за нашу бухгалтерію, відділ кадрів, планово-фінансовий відділ. Районна адміністрація вважає, що НаУКМА є взірцевим на Подолі закладом щодо чистоти території та приміщень. Ми маємо досить великий автопарк, господарчі служби, гуртожиток, готель і т.ін. Можна

було б тільки радіти... Однак часто чуються нарікання на суто "совітський" стиль ставлення багатьох працівників цих структур до обслуговування основних, та й неосновних, підрозділів нашого університету. А в цьому ж полягає їхнє головне призначення.

Нас оцінюють не стільки по тому, що ми, не порушуючи законодавства, проводимо фінансові операції (хоч це, звісно, ой як важливо!), що ми миємо добре підлоги в коридорах чи проводимо якісні ремонтні роботи. Насамперед нас оцінюють за якістю навчально-наукової роботи. І без будь-якого навіть натяку на приниження інших співробітників ми повинні усвідомлювати, що основними в університеті є викладачі і студенти. А я не раз чую нарікання на бюрократичні виверти, необов'язковість, навмисні затягування вирішення різних проблем, небажання допомогти, зачинені кабінети під час робочого дня, а то й навіть, як це не прикро говорити, на відверте хамство з боку нашого обслуговуючого персоналу. Це, на жаль, часто стосується деяких господарчих служб, відділу кадрів, бухгалтерії, юридичного відділу, в недалекому минулому — транспортного відділу. Дивовижна ситуація спостерігається, коли, скажімо, після підписання ректором якогось документа він ніяк не може потрапити або на реєстрацію до канцелярії, або на проплату тощо. Виникає питання, хто ж приймає рішення і, до речі, несе за них повну юридичну та матеріальну відповідальність.

Явно поліпшилася, порівняно з минулим кількарічної давності, робота навчально-методичного відділу, хоча його треба послідовніше перетворювати з відділу суто контролюючого таки на обслуговуючий. Бо не раз чути нарікання від деканатів на те, ніби вони існують для відділу, а не він для допомоги їм. Я би, правда, не абсолютизував цих скарг, знаючи нашу далеко не завжди чітку виконавчу дисципліну. Проте "консенсус" тут треба віднайти.

Постійно чути запити обслуговуючих структур про потребу їхньої комп'ютеризації, а практично мало хто знає, навіть як включати той комп'ютер. Чому досі так по суті примітивно використовують новітні інформаційні технології бухгалтерія, відділ кадрів та ще деякі інші підрозділи? А це, між іншим, і скорочення штатного розпису. Чи, може, це якраз і страшить?

Часто я не бачу взаємозацікавленості в успішності діяльності цілого університету. Керівники деяких підрозділів всіляко намагаються показати, як інші працюють погано, і таке створюється враження, що аж ніби підсвідомо зловтішаються з цього. Тим часом, коли хтось щось робить справді так, то всім це повинно боліти, бо ж відбивається на діяльності цілого нашого колективу.

Я розумію, що це залишок радянського менталітету й стосунків. Але боляче від цього, часом і соромно. Пригадую, як я звільнив з роботи ще десь на початку 1992 року одну секретарку. Я був свідком, як вона розмовляла з відвідувачем — крізь зуби, знехотя, сидячи за столом і навіть не підводячи очей від комп'ютера. Коли відвідувач вийшов, я запитав у цієї молоденької дівчини, чому вона не встала перед старшою, незнайомою людиною, не пояснила йому все чемно, хоч він і справді прийшов не за адресою, не всміхнулася мило. Їй у відповідь почув приголомшуюче: "А мені за посмішку зарплатню не платять". Мені аж потемніло в очах, і я спромігся тільки сказати: "З цього моменту ви в нас не працюєте. Ідіть до відділу кадрів, і щоб я вас завтра не бачив навіть на території Києво-Могилянської академії". Вона закрепилила губу й ображено пішла. По-своєму мені її навіть шкода; вона, здається, так і не зрозуміла, чому я її звільнив з роботи.

Нещодавно один мій знайомий відвідав Білорусь. Між нами відбувся такий діалог:

— Ну, як там? — запитав я його по поверненню.

— Знаєш, — відповів товариш, — ми надто швидко забули, що таке порожні прилавки, дефіцит, який, звісно, схований під прилавком. Але за тим прилавком стоїть хамка, яка тебе має за ніщо. Отож ми забули, що таке соціалізм. Але найголовніше, я зрозумів, що соціалізм має запах.

— ???

— Ми вже не пам'ятаємо, як смерділо в тих наших совітських гастрономах. А коли я побував у Мінську, я згадав той запах.

Я теж, чуючи вряди-годи про неподобства, описані вище, згадую запах, яким було просякнуте все колишнє військово-морське політичне училище. І повірте мені, що я не допущу, щоб цей запах повертався нам в душі знову...

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ

У НаУКМА відродилася не тільки освіта та наука, але й багате культурно-мистецьке життя. Розвивається воно головним чином на терені Культурно-мистецького центру (керівник КМЦ — О.В.Замостян), який став осередком прогресивних нововведень в українській культурі, що сприяє розвитку й популяризації мистецтв в Україні, створює умови для інтеграції різних напрямків українського мистецтва в світову культуру.

Інтелектуальний потенціал НаУКМА, гнучка система навчання, активне залучення до викладання висококваліфікованих фахівців з багатьох країн принципово змінює науково-теоретико-практичну базу культурно-мистецької освіти. При цьому КМЦ стає по суті доповненням до гуманітарної освіти в НаУКМА. Крім того, залучення професійних творчих колективів до НаУКМА створює умови для підвищення мистецької кваліфікації у студентів, котрі прагнуть розвинути свої творчі здібності.

Першим кроком до цього стало запрошення до НаУКМА відомої трупі експериментального театру-студії. Вже перші україномовні вистави (до приходу в НаУКМА театр був російськомовним) принесли колективу театру не тільки любов глядача та заслужені нагороди (зокрема, театр діставав найпрестижніші театральні відзнаки України — “Київську пектораль” — у 1992, 1995 і 1999 роках), а й визнання у колах європейської театральної громадськості. Наш театр постійно бере участь у багатьох престижних проєктах, зокрема, в багатоступеневому театральному фестивалі “Земля обітована” (Польща, Лодзь), міжнародному фестивалі авангардних театрів (Німеччина, Ганновер) та ін. Незважаючи на те, що колишній режисер театру виїхав з Києва, актори, самотужки освоюючи режисуру, стали ніби ще більш розкутими та творчо наснаженими.

У репертуарі театру вистави за п'єсами українських і зарубіжних драматургів — А.Шипенка, С.Беккета, Е.Йонеску, П.Хакса.

Особливу популярністю користуються вистави так званого “Дикого театру”, найдемократичного виду театрального мистецтва, аналогів якому поки що немає в Україні. Це вуличний театр, який, до речі, розвиває традицію театральних дійств, що ними славилася давня Києво-Могилянська академія. Вистави його “Повернення додому”, “Твір №4”, “Твір №5”, “Фієста барельєфів”, “Марко в пеклі” були представлені на різноманітних театральних фестивалях в Україні та за її межами (“Золотий Лев” у Львові; “Херсонеські ігри”, Севастополь; “Контакт”, Польща; а також під час святкувань “Дня Києва”, “Дня Львова”, “Дня Миколаєва”, “Дня молоді” та “Дня Незалежності” у Києві та ін.). Одним із потужних досягнень КМЦ та Кивського експериментального є заснування Центру Театральних Досліджень, завдання якого — створення умов для повноцінного входження українського театру в світову театральну культуру. Створення Центром експериментального курсу-лабораторії — Студентського театру “LUDUS” (лауреат фестивалю аматорських театрів 1998 року, учасник кількох міжнародних проєктів) є вкрай важливим не тільки для розвитку самої Києво-Могилянської академії, але й для загальнонаціонального культурного зростання, виділення театального мистецтва у першорядні чинники формування культурної самосвідомості.

Розвиток експериментального театального курсу-лабораторії з майстер-класами, фаховими тренінгами, лекціями і презентаціями в різних галузях (режисура, сценографія, акторський і танцювальний тренінги, менеджмент, інформаційний зв'язок) сприятиме поступовому формуванню нової вищої театральної школи за принципом факультативних занять. Діяльність Центру також забезпечує можливість дебютів молодих режисерів, акторів, театральних груп, які прагнуть створювати нетрадиційні та незвичні театральні постановки. За участю Центру Театральних Досліджень здійснено кілька цікавих проєктів, зокрема — відродження опери Д.Бортнянського “Сокіл” (1995-96); вистава “Вишневий сад” за А.Чеховим із залученням датської актриси Кірстен Кольструб на роль Раневської; презентація Фонду Параджанова вуличною виставою-феєрією; постановка “Амфітріона” німецького драматурга Петера Хакса спільно з Гете-інститутом; участь у Пролозі довгострокового міжнародного театального проєкту “Земля обітована” та інші.

У Галереї мистецтв НаУКМА проводяться виставки відомих майстрів українського та зарубіжного малярства, скульптури, графіки, декоративно-прикладного мистецтва, художньої фотографії, а також презентації молодого сучасного мистецтва, в тому числі студентів НаУКМА, учнів наших колегіумів. За неповні сім років існування галереї було проведено близько 100 виставок, третина з яких міжнародні. Найуспішніші з них — “Хмарочоси Чикаго”, 1994; Емми Андіївської, 1994, Німеччина (колекція подарована НаУКМА); “Погляд за Сходу — погляд із Заходу”, 1995, Австрія; “Тихе світло” (фотографії Джона Секстона, Американський дім), 1995; “Параджанов і його оточення”, 1996; Конкурс живописного портрету Галшки Гулевичівни (підтримка з боку СФУЖО), 1997; театального плакату К.Гайсбюллера, Швейцарія, 1997; “Абстракція з Зальцбургу”, Австрія, 1997, “Бертольд Брехт у фотографіях”, Німеччина, 1998; Володимира Баляса, США, 1998 (колекція подарована НаУКМА дружиною автора). Але найбільшими мистецькими подіями в нашій Галереї мистецтв були виставки видатних українських митців Григорія Гавриленка (1992), Віктора Зарецького (1993), Івана-Валентина Задорожного (1995), Анатолія Куца (1996) та інших. Галерея має вже чималу власну колекцію — 304 мистецькі роботи, подаровані нам митцями або їхніми родинами.

До речі, ще одна наша галерея — Центр сучасного мистецтва (директор Ю.Онух) — також має свого глядача, свою мікроатмосферу. По-різному можна ставитися до естетичного спрямування Центру, але й ця галерея є незаперечним фактом на мистецькій мапі Києва й України.

В структурі КМЦ постійно діє Студентський кіноклуб (директор О.В.Брюховецька), де проводяться перегляди кращих досягнень світової та вітчизняної кінокласики, зустріч з відомими режисерами, акторами тощо.

Академічна хорова капела "Почайна" (диригент і художній керівник О.Жигун) має багатий репертуар української та зарубіжної класики, обробок українських народних пісень. Капела нараховує близько 70 співаків, 55 з яких є студентами НаУКМА. Концертна діяльність капели вже давно вийшла за межі НаУКМА — 4 концерти відбулися в Будинку органної музики (1995-97 рр.), концерти в Колонному залі Київської філармонії (1997), в Будинку вчителя (1996), в Гуманітарному університеті (1998), в Київському університеті ім. Т.Г.Шевченка (1999), у Борисоглібському соборі Чернігова (1999), в Острозькій академії (1996), в МФ НаУКМА (1997). Капела брала участь в міжнародному хоровому фестивалі "Золотий Лев" (1998), де одержала диплом і відзнаку фестивалю, у заходах по вшануванню пам'яті Симона Петлюри (Прага, 1996), в музичному фестивалі "Світ музики" в м.Фівізано (Італія, 1998).

Творча лабораторія старовинної музики та старовинних інструментів (керівник С.Крутіков) при КМЦ працює над відновленням кращих здобутків музичного мистецтва XV-XVII століть, пропагує музику цього періоду. Причому учасники цієї творчої лабораторії самі виготовляють екзотичні старовинні інструменти.

У студії кераміки і художньої емалі студенти вивчають ремесло, беруть участь у академічних виставках та ярмарках.

При КМЦ також працює гурток бального танцю.

КМЦ співпрацює з іншими українськими мистецькими об'єднаннями, організовує разом з ними різноманітні театральні проекти (майстерність актора БУТО, майстер-клас Тадаші Ендо, Японія; майстерність актора Пекінської опери, майстер-клас Хе Гуаньци, Китай; майстер-клас відомого українського режисера й актора Григорія Гладія).

Уже два роки КМЦ разом з Експериментальним театром та Студентським театром здійснює новорічну виставу "Як Залізний Вовк зиму врятував", на якій побувало близько 10 тисяч дітей м.Києва.

У планах КМЦ — створення загальнооб'єднуючого проекту "Центр розвитку творчих ініціатив молоді" з професійним продюсерським центром, де будуть усі умови для відпочинку, розваг, великих мистецьких заходів, спілкування, клубної та студійної роботи, розробки культурно-мистецьких проектів з синтетичним поєднанням усіх видів мистецтва, створення власних студій звукозапису, радіо- та телеканалів.

Треба сказати, що керівник КМЦ О.В.Замостян фактично за кошти спонсорів і грантів утримує і розвиває свою багатопланову структуру, залучивши для цього вже понад 200 000 американських доларів.

І ще один вражаючий, як на мене, факт. Я вже згадував, що Київський експериментальний театр прийшов до НаУКМА, будучи перед цим російськомовним. Те, що він тепер абсолютно україномовний театр і один з найкращих в Україні, — відомо всім. Але й відомо, як тяжко сьогодні живеться митцям. Брак коштів не дозволяє часто готувати нові вистави, тому ними так дорожать актори. І ось нашому театрові відомий режисер Київського театру драми і комедії Дмитро Богомазов запропонував поставити не щось там, а самого "Фауста" Гете. Такий шанс акторам може випасти раз у житті. А режисер прийшов не просто з пропозицією, а й з грошима на виставу. І єдиною вимогою було — робити її російською мовою. Театр наполягав усе-таки ставити українською, адже є прекрасний переклад "Фауста", здійснений Миколою Лукашем. Але режисер, як розповідають, зневажливо-ультимативно запропонував акторам подумати, поки він докурить цигарку. Як тільки останній попіл з неї впаде і вони не погодяться, то він звернеться з цією пропозицією до іншого театру. Коли він докурив свою цигарку, то почув відповідь акторів: "Ні, тільки українською". Й змушений був піти геть, шукати таких самих, як він, українофобів. А театр лишився. Наш. Український.

Активне мистецьке життя розгортається і в Острозькій академії, і в МФ НаУКМА, де працюють галереї мистецтва, студентські театри, різноманітні студії. І це дасть свої плоди вже в найближчому майбутньому.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИМІЩЕННЯМИ ТА РЕМОНТНО-РЕСТАВРАЦІЙНІ РОБОТИ

За роки існування Києво-Могилянської академії як комплексу вдалося в цілому задовільно, якщо зважати на нульовий початок, вирішити питання забезпечення ВЗО приміщеннями. Так, НаУКМА на сьогодні має в своєму розпорядженні 16 будівель і споруд загальною площею 44 704 кв.м. Плюс гуртожиток (уведений в експлуатацію в грудні 1995 року) загальною площею 6 534 кв. м. (житлова площа 3 740 кв.м.). Для навчально-наукового процесу використовується приблизно 10 500 кв.м., бібліотека займає 2247 кв.м., обслуговуючі структури — 7 743, їдальні й ресторан — 1245 кв.м. Інші площі або тимчасово зайняті структурами, які співпрацюють з нами і зробили для нас відповідний ремонт, або ці площі ще не відремонтовані чи не відреставровані. При загалом доброму забезпеченні приміщеннями є все-таки проблеми з аудиторним фондом (це стосується потокових аудиторій, яких сьогодні бракує). Гадаю, резерв можна пошукати й за рахунок ревізії принципів складання навчального розкладу.

Проте, очевидно є необхідність розв'язувати проблему з гуртожитком, 558 ліжко-місць якого нас явно не задовольняють і тому доводиться орендувати інші житлові приміщення.

Скрутна ситуація склалася з квартирним фондом для запрошених фахівців. Треба сподіватися, що бодай частково вона поліпшиться, якщо буде збудовано кооперативним способом будинок по вул. Сковороди.

Загальна площа навчальних корпусів Острозької академії складає 7 343 кв.м., що на сьогодні поки що задовольняє потреби навчального процесу. Але так само, як і в Києві гостро стоїть проблема з місцями в гуртожитку (бракує 90 місць). Крім того, 10 сімей викладачів гостро потребують квартир.

МФ НаУКМА має 7 592 кв.м. (в тому числі аудиторний фонд 2 611 кв.м.), що, знову таки, на сьогодні, задовольняє потреби філії. Дуже добре, що проводиться активна робота по отриманню нових приміщень (від ПТУ-19) та проектуванню будівництва нового корпусу. Для запрошення висококваліфікованих викладачів МФ НаУКМА вирішує питання з ремонтом 20 квартир, що значною мірою розв'яже й кадрові проблеми.

Ремонтно-реставраційні роботи в НаУКМА почали вестися ще в 1992 році і в різний час вони проходили з різною інтенсивністю — залежно від фінансування, що можна простежити в табл.№29.

Табл.№29.

Корпуси	Відремонтовано по роках (в кв.м.)							
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Всього
Корпус №1	5308	260	350	240	251	61	—	6470
Корпус №2	2036	401	—	—	—	—	—	2437
Корпус №3	3170	741	—	538	342	341	—	5132
Староакадемічний	—	—	—	600	1038	—	—	1638
Корпус №4	—	—	—	—	3463	859	37	4359
Корпус №5 (Волоська,8)	—	—	—	—	—	542	1106	1648
Корпус №6(Волоська,10)	—	—	—	—	—	51	634	685
Корпус №8 (Сковороди,14)	—	—	—	—	—	—	701	701
Бурса	—	—	—	—	—	—	166	166
КМЦ	—	—	—	—	—	393	626	1019
Трапезна	—	—	—	—	(450) ¹²	—	—	(450)
Будинок Галшки	—	—	—	—	(285)	—	—	(285)
Всього	10514	1402	350	1378	5094 (735)	2247	3270	24255 (735)

Так само проведено значні роботи і в Острозі та в Миколаєві. Проте, в усіх трьох ВЗО Києво-Могилянської академії ще належить здійснити великі ремонти, а в НаУКМА та Острозькій академії ще й фінансово вельми обтяжливі реставрації. Особливо тривожна ситуація в НаУКМА, де фактично в аварійному стані перебувають чотири пам'ятки архітектури та історії (частина Староакадемічного корпусу, Трапезна, будинок Галшки Гулевичівни, Бурса), а також геть незадовільний стан 1-го, 2-го і 3-го корпусів, які були нами фактично “косметично” відновлені сім років тому. Не торкнуті відновленням так звана лазня (до речі, кандидат у пам'ятки загальнодержавного значення) та комори. Потребує серйозної проробки дизайн наших приміщень. Невідремонтована частина 6-го корпусу і повністю розтросченим після колишніх господарів іще залишається 7-й корпус. У планах відділу капітального будівництва — до 2003 року відремонтувати 18 688 кв. м.

¹² В дужках зазначено площі, реставрація яких незавершена.

Тут спонсорством важко обійтися (сподіватися сьогодні можна лише на ремонт 7-го корпусу коштом Британської Ради та Гете-інституту та на частинний ремонт 6-го корпусу коштом КЕДО). Тому слід здійснити всі можливі й неможливі заходи для одержання бодай часткового фінансування від держави. Зважмо й на те, що всі зовнішні інженерні мережі НаУКМА потребують термінового капітального ремонту або реконструкції (1,46 км водопроводу, 1,27 км каналізації, 0,6 км тепломережі, 5,652 км електромережі). Дахи корпусів №№1, 2, 3, 4, 9, КМЦ та Староакадемічного корпусу потребують капітального ремонту. В украї незадовільному стані фасади корпусів №№1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, КМЦ та Староакадемічного корпусу. Давно слід комплексно упорядкувати всю територію, особливо нагально це сьогодні біля корпусу №9. А на черзі — будівництво нової бібліотеки, гутожитку, житлового будинку для співробітників.

Великий обсяг робіт належить здійснити і в Острозі, і в Миколаєві. Особливу увагу тут, не меншою мірою, ніж у Києві, треба приділити вирішенню питання з бібліотечними приміщеннями.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У звітній доповіді за 1998 рік ректор НаУКМА С.С.Іванюк дуже влучно означив наш шлях через мінливу й підступну повинь хаосу, що сьогодні охопила України: "Це нагадує долаття водної перешкоди методом перескакування з одного слизького підводного каменя на другий. Камінців не видно — можна побачити лиш найближчий до того, на якому стоїш. Чи є куди перестрибувати з нього — невідомо. Часом тільки віра в те, що шлях до протилежного берега існує, допомагає долати втому і розпач". Ця метафора стосується всіх сторін нашого життя, але, безперечно, найбільше — фінансування. При тому, що ми досить регулярно виплачуємо заробітню платню та стипендії (завдяки часом героїчним зусиллям віце-президента з економіки й фінансів Є.І.Онищенко, фінансова забезпеченість інших наших потреб перебуває в тяжкому стані. З графіка на стор. 44 видно, що НаУКМА підтримувався з державного бюджету (якщо брати наші реальні потреби) в 1995 році на 58,5%, у 1996 на 19,8%, у 1997 на 33,0%, у 1998 на 24,8%, у 1999 передбачаємо, що фінансування складатиме не більше 18,5% від наших потреб. Ми навіть не можемо подати до Кабінету міністрів дані про наші реальні потреби, оскільки вже на етапі формування бюджету пропозиції по деяких статтях просто не приймаються. Так, ми вже кілька років не одержуємо коштів не тільки на капітальне будівництво, а й на ремонтно-реставраційні роботи, яких у нас багато. Практично зовсім не фінансується придбання обладнання, меблів і т.ін. Дуже скрутно з фінансуванням бібліотеки. Все це доводиться оплачувати із позабюджетних коштів, резерв яких украї лімітований. У табл.№30 (стор.45) ми бачимо показники фінансового забезпечення НаУКМА, що нас ніяк не можуть втішити.

Я ще раз повторюю, наші відповідні служби роблять усе можливе й навіть неможливе для одержання бодай мінімального фінансового забезпечення. Але гадаю, що, зважаючи на особливу роль Києво-Могилянської академії в історії й сучасному житті українського народу, необхідно ближчим часом домогтися і її особливого статусу в підтримці державою. Ми це будемо енергійно робити. Йдеться не тільки про недофінансування, але й узагалі про низький рівень заробітньої платні наших спіробітників. Часом просто неможливо на такі ставки запросити на роботу висококваліфікований професорсько-викладацький склад, досвідчених фахівців для обслуговування університету.

Велике навантаження у зв'язку з цим лягає на пошук додаткових коштів, за яке відповідає віце-президент з розвитку Н.Р.Шумкова. Ця справа нелегка, дуже делікатна й ускладнена відсутністю традицій благодійної діяльності в нашій країні. Крім того, вимагає для свого здійснення людей особливої підготовки, специфічного таланту комунікативності й уміння переконувати, якщо хочете, дипломатів. Ми вже набули певного досвіду в цьому, хоча інтенсифікувати діяльність відділу перспективного розвитку слід неодмінно. Зрозуміло, що тут можна працювати тільки з довгостроковою стратегією, бо авральні пошуки спонсорів, як правило, малоефективні. Така стратегія розробляється, хоч вона ще далека від завершеності.

Проте навіть у наших умовах ми знаходимо добродійників, які фінансово й матеріально підтримують НаУКМА. Насамперед слід назвати членів нашої Довірчої ради як першого, так і другого складу. У 1992-96 роках ними були Микола Краець — президент, Володимир Безсонів (США), Михайло Брайчевський, Дмитро Злобенко, Київська міська адміністрація, Леонід Кравчук, Концерн "Кримконтиненталь", Микола Лаврухін, ВО "Львівський автобусний завод", Григорій Малиновський (США), Національний Банк України, Подільська райдержадміністрація м.Києва, Фонд допомоги Україні (Канада), Фонд родини Фещенко-Чопівських (США), Євген Щербань. Нині в її складі Володимир Загорій, Любомир Буняк, Мирослава Іванців (США), Богдан і Наталя Ковалі (США), Микола Кравець, Юрій Кузів (США), Національний Банк України, Подільська райдержадміністрація м.Києва, Державне підприємство "Київтрансгаз", Тетяна Засуха, Юрій

Чопівський (США). Особливо хочеться відзначити велику допомогу, що надає нам перший Почесний доктор НаУКМА М.М. Кравець, котрий заснував премію для наших випускників, якою вже відзначено 11 вихованців НаУКМА, котрі зробили реальний внесок у розбудову незалежної України.

Без підтримки спонсорів та без одержання грантів ми би не змогли розбудуватися в такому обсязі, якими ми є на сьогодні. При цій нагоді хочеться подякувати всім нашим добродіям за їхні благородні порухи душі. Ми схилиємо голови із вдячністю перед нашими друзями і віншуємо їх, хоч назвати поіменно тут просто неможливо — це кілька тисяч людей, установ, організацій.

Всього НаУКМА одержав грантів і спонсорської допомоги (в тому числі обладнанням, книжками і т.ін.) на суму понад 8 мільйонів американських доларів. Але з прикрістю слід констатувати, що багато з нас ще не усвідомили як важливість цієї діяльності, так і те, що всі вчені світу (навіть не в таких державах, як Україна) цим постійно займаються. І не хтось це за них робить, а насамперед вони самі, бо то і зарплатня, і обладнання, і видання книжок, і можливість стажувань. Ми ж, за радянським менталітетом, сподіваємося, що добрий дядя нам усе принесе. Наведу свіжий приклад. Відділ перспективного розвитку в середині квітня оголосив в університеті, що є можливість одержати гранти на суму по 15 тисяч гульденів від програми МАТРА, запровадженої урядом Королівства Нідерландів. І ви думаєте, що всі кинулися писати пропозиції? Помиляєтеся. Їх надійшло до відділу аж дві. Від Школи соціальної роботи та спільний — від самого відділу та Центру працевлаштування студентів. Інші наші структури й далі продовжуватимуть нарікати на нестачу коштів для нормальної роботи...

Велику роль у подоланні фінансової скрути університету відіграє Міжнародний фонд відродження Києво-Могилянської академії, який підтримує (кінець 1996 р. — початок квітня 1999 р.) 105 подань на гранти на загальну суму \$1 120 897. Величезну роботу по залученню коштів для НаУКМА в США проводить фонд The Mohyla Academic Society (президент Іван Фізер, перший президент Лариса Онишкевич), в Канаді Товариство Приятелів НаУКМА під керівництвом Ярослава Розумного.

Ми продовжуватимемо цю роботу, але в наступні п'ять років необхідно завершити створення сталого фонду (так званого endowment), банківські проценти від якого дозволяти б утримувати університет. Такі фонди мають усі серйозні вищі школи світу, і це є одним з найважливіших джерел їхнього фінансування. В умовах України зробити це досить складно, але таку мету треба ставити як стратегічну, першорядної значимості. Ми не можемо вже стрибати з камінця на камінець, ризикуючи раз-у-раз підковзнутися чи навіть не втрапити на підступну слизькоту. Прийшов час збудувати надійний міст. І ми його спробуємо спорудити.

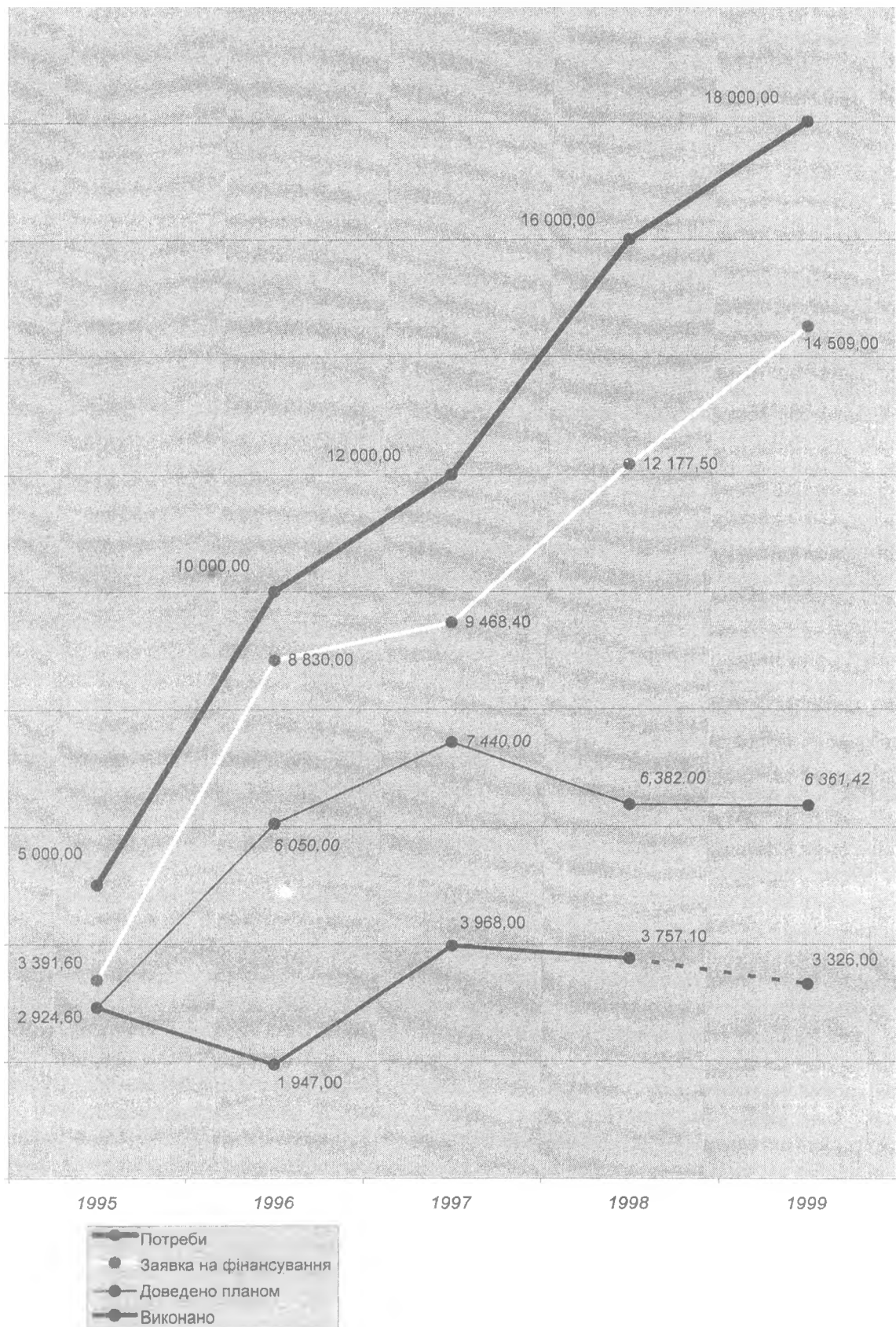
СТРАТЕГІЯ НА НАСТУПНЕ П'ЯТИРІЧЧЯ

Які ж найважливіші завдання ми повинні перед собою поставити? Я накреслю їх тезисно, маючи на оці, що потрібна детальна робота по створенню стратегічного плану розвитку всього нашого комплексу. Дещо я вже згадував, аналізуючи сучасний стан, у якому ми перебуваємо.

Отже ми повинні:

- принципово і повсякчас поліпшувати якість навчального процесу;
- створювати потужні наукові центри, тісно пов'язані з роботою кафедр;
- розробити й послідовно здійснювати довгострокову кадрову політику щодо підготовки педагогічного, наукового та керівного персоналу відповідного сучасним вимогам рівня;
- довести кількість викладачів, що працюють на постійній основі, до оптимального рівня, що дозволить би здійснювати повноцінну навчальну й наукову діяльність, реально працювати із студентами;
- чітко визначити й розмежувати службові обов'язки й відповідальність керівників усіх рівнів, до розумної межі децентралізувавши управління й надавши їм відповідні повноваження;
- створити ефективну систему як вертикальних, так і горизонтальних зв'язків управління;
- рішуче вдосконалити систему дієвого контролю за виконанням прийнятих рішень і посилити відповідальність за їх невиконання;
- рішуче домогтися підвищення виконавської і трудової дисципліни;
- зробити ще доступнішими для всіх співробітників будь-які інформації про діяльність університету, в тому числі й фінансові;
- розробити автоматизовану систему управління і створити електронну мережу документообігу;
- створити прибуткові структури післядипломної освіти;
- істотно зміцнити фінансову й матеріально-технічну базу;

**Потреби у фінансуванні НаУКМА та його реальний стан.
Державний бюджет України (1995-99 роки). (тисяч гривень)**

ФАКТИЧНЕ ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ВИДАТКІВ З ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ПО НаУКМА
(1995 р. — I квартал 1999 р.)

Статті видатків	1995 рік			1996 рік			1997 рік			1998 рік			1999 рік		
	План	Факт	%%	План	Факт	%%	План	Факт	%%	План	Факт	%%	План	План I кв.	Факт
Фонд з/плати	431.2	431.2	100.0	931.0	931.0	100.0	1498.0	1320.0	88.0	2187.4	2027.9	93.0	2451.7	537.5	541.5
Нарахування на з/плату	159.5	159.5	100.0	344.0	344.0	100.0	554.0	490.0	88.0	825.3	763.7	93.0	919.5	201.7	197.7
Придбання матеріалів	6.6	6.6	100.0	41.2	17.5	42.0	70.0	42.0	60.0	520.6	0	0	259.0	0	0
Відрядження	3.0	3.0	100.0	—	—	—	20.0	0	0	43.0	0	0	36.5	0	0
Утримання НаУКМА	66.0	66.0	100.0	1086.0	168.7	13.0	1499.6	206.6	14.0	823.1	0	0	469.8	0	0
Комунальні послуги	240.2	240.2	100.0	283.8	283.8	100.0	578.4	578.4	100.0	818.8	330.0	40.0	736.0	282.4	221.5
Стипендія	65.8	65.8	100.0	163.0	110.0	67.0	329.0	246.0	75.0	435.7	349.5	80.0	568.9	132.7	100.8
Придбання обладнання	71.3	71.3	100.0	663.0	0	0	330.0	65.0	20.0	400.0	0	0	165.7	0	0
Ремонт та реставрація	601.0	601.0	100.0	2538.0	92.0	4.0	2561.0	1020.0	40.0	1386.1	286.0	21.0	1046.6	0	0
Капітальне будівництво	1280	1280	100.0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Всього	2924.6	2924.6	100.0	6050.0	1947.0	32.0	7440.0	3968.0	53.0	7440.0	3757.1	50.0	6653.7	1154.3	1061.5

- розробити концептуально й практично структуру нашого de facto існуючого комплексу, в який, крім НаУКМА, входять Острозька академія, МФ НаУКМА, сподіваємося в майбутньому - Таврійський інститут підприємництва і права, а також колеґіуми: Києво-Могилянський, "Січовий колеґіум" (Запоріжжя), "Берегиня" (Черкаси), "Аріадна" (Феодосія), "Гуцульщина" (с.Рожнів), "Галичина" (Тернопіль), Донецький гуманітарний, Сіверськодонецький та Кременецький колеґіуми;

- поглибити діяльність НаУКМА в напрямку посилення його як осередку морального та духовного відродження української нації;

- завершити формування, ремонт та реконструкцію університетських містечок у Києві, Острозі й Миколаєві;

- внести необхідні зміни до нашого Статуту;

- розробити стратегічний план розвитку кожної структури, кожного ВЗО і комплексу в цілому й послідовно реалізовувати його.

Для виконання цих завдань нам необхідно мобілізувати всі наявні інтелектуальні й матеріальні ресурси, свою волю й бажання такі відродити Академію в її повній силі. Пам'ятаймо, що час плінний, а Києво-Могилянська академія вічна. І всі ми прийшли в цей плінний час, щоб здійснити визначену кожному з нас якимись невідчужними людині силами справу.

Напередодні цьогорічного свята Благовіщення у нас сталася видатна подія — встановлено золотий хрест на нову баню Благовіщенської Конгрегаційної церкви Києво-Могилянської академії. Храм, підвалини якого закладав ще гетьман Іван Мазепа, храм, де з християнськими ідеалами зв'язали своє сумління тисячі видатних синів і дочок України, храм, який послідовно знищувався в радянські часи, — цей храм поволі оживає, ніби мовчазно загоюючи пекучу рану за раною. Він, як людська душа, мовчить — лише перші промені сонця шоранку відбиваються в росі, що немов сльози радості й розпуки, омивають його оновлену баню. Придивіться до цього блиску. Скільки століть нищили душу нашого народу. А вона оживає, воскресає. І, думаю, що не тільки я один, тягнучись поглядом за вознесінням хреста, відчував: український народ нікому не знищити, поки в глибинах землі берегами духовності залишаються підвалини, закладені нашими гетьманами, поки в глибинах наших душ не випалено відвічні ідеали свободи і честі, поки в глибинах наших очей не загасло невидиме світло відчайдушного одкровення перед самим собою. І ми вічні допоки можемо все це передати нашим дітям.

Будьмо ж гідними цієї великої мети.

В. Буряк

632907